

Радасць,
сяброўства,
падтрымка
стар. 4

Пра што
спявае
Майстар?
стар. 12

Таямніцы
падарожжаў
«Вянка»
стар. 14

Харэаграфічны сімвал краіны

Фота Лізаветы Голад.

Нацыянальныя абрады і мелодыі, харэаграфічныя пастаноўкі «Беларускія мадоны», «Камарынская», «Пава», «Гусарыкі», «Субота», лірычныя каля тэатра імя Янкі Купалы ў мінулую суботу прадоўжыў Беларускі дзяржаўны акадэмічны заслужаны харэаграфічны ансамбль «Харошкі». Імправізаваная сцэна побач з добра вядомым усім мінчанам фантанам «Хлопчык з лебедзем» стала выдатнай пляцоўкай для выступлення ў спякотны летні дзень.

Праграмай ««Харошкі». Лепшае», якая складаецца з нумароў з залатога фонду калектыву, легендарны ансамбль адкрыў свой 50-ы канцэртны сезон. За дзесяцігоддзі сцэнічнай дзейнасці ансамбль «Харошкі» стаў своеасаблівым брэндам, адным з сімвалаў Беларусі. Харэаграфічны ансамбль быў узнагароджаны прэміяй Ленінскага камсамола, атрымаў Дзяржаўную прэмію Беларусі, стаў заслужаным калектывам Беларусі. Сродкамі сучаснай харэаграфіі «Харошкі» робяць значны ўклад у захаванне беларускага танцавальнага фальклору, сцэнічнае ўвасабленне яго найлепшых традыцый і ўзораў, узбагачаюць духоўную скарбніцу беларускага народа. Юбілейны канцэртны сезон Дзяржаўнага акадэмічнага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» толькі пачаўся. Наперадзе шмат яркіх, самабытных танцавальна-тэатралізаваных нумароў і цікавых сурстрэч з глядачамі.

«ЛіМ»-акцэнты

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне ўдзельнікам II Міжнароднага антыфашысцкага кангрэса. «Наш народ, якія страціў кожнага трэцяга ў гады Вялікай Айчыннай вайны, добра ведае, што такое вайна, таму мы заўсёды выступаем за мір, раўнапраўе і дыялог народаў, — адзначаў Кіраўнік дзяржавы. — I сёння ўсе беларусы разам з удзельнікамі Другога антыфашысцкага кангрэса рашуча гавораць: «Не вайне! Не фашызму і неакаланіялізму!» Перакананы, што нас чуюць і падтрымліваюць усе краіны і народы, якія выступаюць за новы справядлівы, шматпаларны, бяспечны мір. Сённяшні кангрэс прызначаны кансалідаваць усе прагрэсіўныя сілы для барацьбы з неафашызмам і неанэцызмам. Гэта высакародная і вельмі цяжкая місія».

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў Вяроўнага Патрыярха Каталікоса ўсіх армян Гарэгіна Другога з днём нараджэння. У віншаванні гаворыцца, што ў Беларусі з вялікай павагай ставяцца да адной з найстарэйшых у хрысціянстве Армянскай апостальскай царквы, якая захоўвае свае ўнікальныя традыцыі амаль 2 тысячы гадоў. «Вера продкаў заўсёды была і застаецца непарушным духоўным арыенцірам і для армян, і для беларусаў, умацоўвае іх шчырую дружбу і ўзаемадзейнасць, — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. — Упэўнены, што вашы самаадданыя асветныя дзейнасць, заслужаны аўтарытэт і малітоўная дапамога будуць цалкам накіраваны на падтрыманне міру і згоды ў грамадстве, захаванне нацыянальнай самабытнасці армянскага народа».

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Беларусі Уладзіміра Громава з 50-годдзем. «Ваша творчая дзейнасць — прыклад гарманічнага спалучэння прыроднага таленту, артыстычнасці і адданасці Айчыне, — гаворыцца ў віншаванні. — Моцны аksamітны барытон і тонкае выкананне нават самых складаных партый далі магчымасць вам стварыць незабўныя вобразы ў спектаклях Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета. Упэўнены, яшчэ многія гады вы будзеце захапляць поклоннікаў сваім майстэрствам, натхнёна служыць любімай справе і Радзіме».

Адукацыя. Нарада аб гатоўнасці сістэмы адукацыі да новага навучальнага года прайшла ў сталіцы. Як стала вядома, новы навучальны год пачынаюць каля аднаго мільёна чалавек, з іх упершыню пераступаць школьны парог 110 тысяч першакласнікаў. Па выніках уступнай кампаніі, якая праходзіла ў новым фармаце, моладзь прадоўжыць навучанне ў ВНУ і каледжах — асвойваць прафесійныя навыкі будучы амаль 170 тысяч навучэнцаў прафесійных вучылішчаў і тэхнікумаў, а таксама 238,5 тысяч студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі.

Ініцыятыва. У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася цырымонія перадачы выданняў ад Беларускага географічнага таварыства, інфармуе БелТА. Перададзеныя калекцыя складаецца з 33 кніг. Гэта альбомныя выданні, прысвечаныя вайнавай гісторыі Расіі і Савецкага Саюза ў першай палове XX стагоддзя. Значная частка кніг пачыла свет дзякуючы выдавецкаму праекту найбуйнейшага ў Расіі прыватнага Музея тэхнікі Вадзіма Задарожнага. У кнігах прадстаўлены ўнікальныя архіўныя матэрыялы і фатаграфіі, многія з якіх публікаваліся ўпершыню.

Праект. Музычны спектакль для дзяцей малодшага школьнага ўзросту «Чырвоная Шапачка на новы лад» адбудзецца ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа 30 жніўня. Пастаноўка — творчы праект калектыву Беларускай дзяржаўнай філармоніі для дзяцей і юнацтва. Гэта касцюміраваная інтэрактыўная казка-гульня, у якой юныя гледачы, як аб'яўляюць арганізатары, змогуць паўдзельнічаць у стварэнні новай, займальнай гісторыі пра Чырвоную Шапачку. Выканаўцы роляў — лаўрэаты і дыпламанты міжнародных і нацыянальных конкурсаў, салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Працягласць спектакля, які будзе ісці на рускай мове, — 50 хвілін.

Вярнісаж. Выстаўка Генадзя Чыстага «Час збіраць яблыкі...» працуе ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча. «Музейны мастак Генадзь Чысты па добрай традыцыі запрашае на сваю «яблычную» выстаўку. Нацюрморты з яблыкамі — гэтымі сімваламі жыцця і вечнасці — займаюць адметнае месца ў творчасці Генадзя Рыгоравіча. Побач з імі — акарэлі, на якіх з'яўляюцца іншыя дары лета. Даволі часта фонам у яго нацюрмортах выступаюць дамацкія аб'екты, псіхалічны і дыяваны. Таму і паўстае ідэя дапоўніць мастацкія работы творцы сапраўднымі этнаграфічнымі каштоўнасцямі з фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча і Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры», — адзначаюць ва ўстанове. Пазнаёміцца з выстаўкай «Час збіраць яблыкі...» можна да 17 верасня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Любоў да Айчыны

Віцебскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі правяло ўрачыстае мерапрыемства ў рамках святкавання XXX Дня беларускага пісьменства. Акцыя «Пісьменнікі краіны — Гарадку» прайшла 15 жніўня ў Гарадоцкай ЦБС.

Перадаць кнігу ў дар бібліятэцы — значыць падарыць ёй другое жыццё і сапраўднае задавальненне многім чытачам на доўгія гады. А калі гэтыя выданні-падарункі з аўтографамі аўтараў — прыемна ўдвай. У рамках акцыі старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СПБ Тамара Краснова-Гусачэнка перадала Гарадоцкай цэнтральнай раённай бібліятэцы сабраныя творцамі аб'яднання 400 кніг, многія з іх з аўтографамі пісьменнікаў. Тамара Іванаўна падкрэсліла, што ініцыятыва вельмі сімвалічная і важная для папулярнага культуры вобласці, і звярнула ўвагу на тое, якое значэнне мае для чалавецтва

кніга. Пісьменнікі, якія па-майстэрску валодаюць словам, перадаюць у творах сваё ўспрыманне жыцця, тым самым фарміруюць грамадскую думку, выходзяць праз сваіх герояў маральныя і патрыятычныя папуці, любоў да Айчыны, лічыць творца.

Свае кнігі бібліятэцы перадалі Тамара Краснова-Гусачэнка, Андрэй Герашчанка, Галіна і Сяргей Трафімавы, Надзея Салодкая, Анатоль Яжоў, Галіна Загурская, Антон Параскевін, Мікалай Намеснікаў, Міледзь Кукуць, Ігар Пракаповіч, іншыя пісьменнікі. Дырэктар Гарадоцкага культурна-асветніцкага цэнтра і сеткі публічных бібліятэк Ада Абрамава выказала падзяку за падарункі чытачам.

У працяг святковага мерапрыемства прайшла літаратурная сустрэча «На адным дыханні...», у якой прынялі ўдзел Тамара Краснова-Гусачэнка, Андрэй Герашчанка, Сяргей Красаў. Яны прачыталі свае новыя творы.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ

Пра ўсё на свеце

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ у рамках запланаваных творчых мерапрыемстваў і акцый, прысвечаных юбілейнаму Дню беларускага пісьменства, сумесна з дзіцячымі бібліятэкамі Віцебскай гарадской ЦБС правяло конкурс дзіцячых малюнкаў па кнігах пісьменнікаў Віцебшчыны «З кнігай свет дабрэйшы і лепшы!». Больш за сто дзетак даслалі свае работы на суд журы. Да фінальнага этапу дайшло 70 выбраных дзіцячых малюнкаў. Аўтарытэтнымі членамі журы былі вызначаны пераможцы-фіналісты.

Характэрнай асаблівасцю малюнкаў дзяцей старэйшага дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту — чытачоў бібліятэк Віцебска — з'яўляецца зварот да тэматыкі твораў Тамары Красновай-Гусачэнкай і Валяціны Шырынай. Сярод выбраных удзельнікаў кніг — «Дзіцячы свет», «Край родны, любімы», «Дзе ж сонейка начуе», «Гэтая кніга дзецям пра ўсё на свеце» Тамары Красновай-Гусачэнкай і «Дзве кішэні» Валяціны Шырынай. Другой асаблівасцю гэтага конкурсу стала тое, што найбольш цікавыя, пазітыўныя і яркія малюнкі былі зроблены дзецьмі малодшага школьнага ўзросту ад 6 да 10 гадоў.

Так, Маша Ільіна (6 гадоў), выхаванка дзіцячага сада № 111 г. Віцебска, намалювала вясёлага і жыццядараснага аранжавага ката — ілюстрацыя да верша «Рыжы кот і Новы год» з кнігі Тамары Красновай-Гусачэнкай «Край родны, любімы». Работы Эвеліны Мельнік (10 гадоў, гімназія № 3 г. Віцебска) «Каму і навошта кусты сігналяць

чырвонымі ягадамі» да кнігі «Дзіцячы свет», Яны Тышкевіч (14 гадоў, гімназія № 3 г. Віцебска) «На Радзіме», якія занялі другое месца, відавочна дэманструюць першасныя прафесійныя навыкі будучых мастакоў. Трэцяе месца прысуджана малюнкам Марыі Янскай (10 гадоў, бібліятэка імя М. Лынькова), Варвары Міхянок (9 гадоў, гімназія № 3 г. Віцебска), Паліны Сцяпанавай (13 гадоў, гімназія № 3 г. Віцебска).

Найлепшыя работы будуць дэманстравацца на выстаўцы адной з пляцовак XXX Дня беларускага пісьменства і традыц у новых кнігах пісьменнікаў Віцебшчыны.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ

Усмешкі і добры настрой...

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі сумесна з рэгіянальным філіялам адкрытага акцыянернага таварыства «Белкніга» «Брэсцкія» каля кнігарні «Іскра» арганізавалі свята для маленькіх чытачоў па кнізе Тацыяны Дземідовіч «Мармеладнае лета».

Кіраўнік тэатральнага аб'яднання СШ №21 г. Брэста Вольга Сандрыкава з юнымі артыстамі падрыхтавала спектакль па апавяданнях, які ўвайшлі ў аўтарскі зборнік. Спакотнае сонечнае надвор'е спрыяла, каб у гульні ўключаліся і выпадковыя гледачы. У хлапчукоў і дзяўчынак была магчымасць патрымаць

у руках герояў батлечнага тэатра, пазнаёміцца з кнігамі брэсцкіх аўтараў, якія былі прадстаўлены на выстаўцы, пагутарыць з дзіцячай

пісьменніцай Тацыянай Дземідовіч і задаць свае пытанні.

Дырэктар філіяла «Брэсцкія» Святлана Худзіцкая ўручыла маленькім артыстам падарункі ад «Белкнігі». Са словамі ўдзячнасці да артыстаў звярнулася дырэктар кнігарні «Іскра» Святлана Юнчук. Кіраўнік тэатральнага гуртка Вольга Сандрыкава адзначыла, што дзеці з задавальненнем чытаюць кнігі сучасных аўтараў, цікавіцца кніжнымі навінкамі і разам са сваімі бацькамі, дзядулямі і бабулямі ўключаюцца ў агульную творчую працу. Сустрэча ў кнігарні для яе падальчальных першая, але эмацыйна запомніцца на ўсё жыццё.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ

анонсы

Масты запрашаюць у кніжнае падарожжа

З 11 да 15 верасня 2023 года Мастоўская раённая бібліятэка (Гродзенская вобласць) ладзіць бібліякарван «Кніга будзе МАСТЫ».

Расказвае дырэктар Мастоўскай раённай бібліятэкі Тацыяна Стэльмах: «Сёлета мы вырашылі, што кожны дзень з нашага тыднёвага ці амаль тыднёвага бібліякарвана будзе прысвечаны пэўнай тэматыцы. У прыватнасці, 13 верасня арганізуем Дзень праваслаўнай кнігі. А ў яго

межах — выстаўку праваслаўнай літаратуры, круглы стол, шэраг сустрэч з чытачамі. Круглы стол «Жывая крыніца праваслаўнай кнігі», спадзяюся, прыцягне ўвагу і пісьменнікаў, і журналістаў.

Гродзеншчына кніжная ўражае многім цікавымі праектамі па прапагандзе чытання, кнігі. Добрыя, прыкметныя мерапрыемствы ладзіцца і ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага, і літаральна ва ўсіх раённых скарб-

ніцах кнігі. Прэзентацыі, аўтографесіі, чытацкія канферэнцыі часта праходзяць пры спрыянні і падтрымцы Выдавецкага дома «Звязда». Апошнім часам з выступленнямі ў бібліятэках Гродзенскай вобласці пабывалі многія пісьменнікі, якія з'яўляюцца аўтарамі кніг, выдзельных у «Звяздзе». Сярод іх — Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Віктар Шніп, Ірына Карнаухава, Павел Гушынец, Іна Фралова...»

Сяргей ШЫЧКО

стасункі

Перакладчыцкі багаж

Кітайская тэма далёка не чужая для Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа. Блізкае сведчанне таму — узнагароджанае падзякай гэтай асветніцкай установы прафесара Нанькайскага ўніверсітэта, перакладчыка Гу Юя адзнакай, якая дзямі адправіцца ў Кітайскую Народную Рэспубліку.

— Нядаўна часопіс «Беларусь» у сваім «кітайскім раздзеле» надрукаваў пераклады вершаў народнага песняра Беларусі Якуба Коласа, здзейсненыя Гу Юем, — расказвае дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірына Мацяс. Нам вельмі прыемна, што перакладчык звярнуўся да твораў, якія Колас напісаў у пачатку XX стагоддзя. Сярод іх — і верш «Родныя вобразы». Дарэчы, дзякуючы памкненням нашай супрацоўніцы Васіліны Міцкевіч, сабрана некалькі дзясяткаў перакладаў гэтага твора на розныя мовы народаў свету. На кітайскай ён гучыць у пераўвасабленні Гу Юя. Мастак слова з Паднябеснай даўно цікавіцца беларускай літаратурай. Яшчэ ў 1980-я гады ён сустракаўся ў Мінску з народным паэтам Беларусі Максімам Танкам.

повязі

Пачуццё прыгажосці

У папулярных праектах «Вялікая опера» і «Вялікі балет», што рыхтуе тэлеканал «Расія-Культура» сёлета, будуць удзельнічаць прадстаўнікі Беларусі. Айчыныя гледачы ведаюць гэтыя шоу па напярэдніх сезонах, і гэтым разам нам будзе за каго перажываць.

Па-першае, цікава будзе паглядзець на галоўнага харэографа Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра Беларусі Ігара Колба ў новай якасці: ён стане вядучым «Вялікага балета». Як правіла, вядучымі абіраюць зорак, якіх ведаюць і любяць гледачы. Разам з Ігарам Колбам, які нарадзіўся і пачынаў кар’еру ў Беларусі, але здобывае званне заслужанага артыста Расіі, 25 гадоў праслужыўшы ў Марыінскім тэатры ў Санкт-Пецярбургу, вясці шоу будзе народная артыстка Расіі Святлана Захарова, прыма Вялікага тэатра Расіі. Адначасова Ігар Паўлавіч будзе настаўнікам і нават

харэографам нумароў для артыстаў Вялікага тэатра Беларусі, якія не пасрэдна бяруць удзел у конкурсе «Вялікага балета»: гэта Настася Валюшка і Дзмітрый Уксуснікаў.

Але ёсць яшчэ асобы, якія прыцягнуць увагу беларускіх тэлегледачоў. Вядома, сярод артыстаў, якія выступяць у дзвюх конкурсных групах, ёсць тыя, хто з’яўляецца салістамі розных тэатраў і балетных труп. Адзін з іх раскрыўся на сцэне ў Мінску, але выступіць як прадстаўнік Францыі: Эван Капітэн, выхаванец беларускай балетнай школы, які каля шасці гадоў аддаў нашаму тэатру. Няма сумнення, што вялікая частка тэлегледачоў Беларусі аддасць свае сімпляты артысту балета, які цяпер прадстаўляе Марыінскі тэатр Расіі.

У фінале праекта «Вялікая опера» сярод дзесяці ўдзельнікаў, якія прадстаўляюць Расію і краіны блізкага замежжа, нам варта звярнуць увагу на Ірыну Мулярчык (сапрана) і Дар’ю

Гаражанка (мецца-сапрана) — насупраць іх прозвішчэй значыцца краіна Беларусь. Ды і імёны маладых артыстак ужо вядомыя аматарам прыгожых спеваў.

Тэлевізійныя конкурсы маюць непрадказальнасць: ад выпуску да выпуску ўдзельніцаў становіцца менш, таму варта пачынаць глядзець ад самага пачатку, каб заспець усіх артыстаў і склаці сваё меркаванне пра іх. І хварэць за нашых, вучыцца разумець нюансы майстэрства, каб потым ацаніць усіх непасрэдна на сцэне, калі будзе такая магчымасць. Між іншым, няма праблемы трапіць сёння на спектаклі ў Вялікі тэатр Беларусі для жыхароў з розных рэгіёнаў. «Вялікая опера» і «Вялікі балет» — якраз для таго, каб зацікавіцца і зразумець, што высокае мастацтва адкрывае не толькі для знаўцаў, але і для ўсіх, бо кожнаму з нас уласціва пачуццё прыгажосці.

Ларыса ЦІМОШЫК

на развітанне

Летапісец стагоддзя

Усё менш застаецца пісьменнікаў, чые імёны яшчэ пры жыцці назаўсёды ўпісаліся ў гісторыю беларускай літаратуры, якіх па праве можна лічыць яе гонарам, па чых творах ведаюць пра Беларусь у свеце. Не стала яшчэ аднаго... У адным з інтэр’ю лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі, празаік, драматург, сцэнарыст Георгій Марчук сказаў: «Я не аднойчы казаў, што для героя дастаткова мець адну, але значную рысу характару: сумленнасць, адказнасць за сваё жыццё і жыццё радзімы». Сумленна прайшоў свой жыццёвы шлях і сам аўтар гэтых слоў.

Нарадзіўся Георгій Васільевіч 1 студзеня 1947 года ў Давыд-Гарадку Брэскай вобласці. Пасля заканчэння сярэдняй школы працаваў у мясцовым клубе, затым у Столінскім раённым клубе. Займаў пасады кіраўніка драматычнага кружка, метадыста, мастацкага кіраўніка. Завочна скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут па спецыяльнасці «Тэатразнаўства». З 1969 года — асістэнт рэжысёра на кінастудыі «Беларусь-фільм». З 1975 па 1977-ы — слухач Вышэйшых курсаў рэжысёраў і сцэнарystаў у Маскве. З 1980-га — рэжысёр кінастудыі «Беларусь-фільм». У 1980—1982 гг. загадваў

літаратурнай часткай тэатра-студыі кінаактэра кінастудыі «Беларусь-фільм». Загым працаваў у Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, быў галоўным рэдактарам кінастудыі «Беларусьфільм», дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура», сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Творы Георгія Марчука перакладзены на многія мовы краін блізкага і далёкага замежжа: рускую, англійскую, украінскую, літоўскую, балгарскую, казахскую, польскую, македонскую і іншыя. Агульны тыраж яго кніг складае больш за паямільёна асобнікаў. А казкі ўключаны ў школьную праграму Македоніі.

Па сцэнарыях Георгія Васільевіча пастаўлены тэлестужкі «Вясковы эрудыт» (1985), «Запрашэнне» (1988), «Кветкі правінцыі» (1994, сумесна з Д. Зайцавым). Ён з’яўляецца аўтарам сцэнарыяў фільмаў «Ліст Феліні» (2006), «Яблык Месяца» (2009), адным з суаўтараў сцэнарыя дакументальнай кінастужкі «Вяртанне Забэйдзі-Суміцкага» (зняты ў 1990-м), тэлестужак «Гарадок над Гарынно» (1997), «Далёкае і блізкае» (1999).

У гутарцы з Зіновіем Прыгодзічам да свайго 75-годдзя Георгій Марчук расказаў: «Некалі, у далёкім юнацтве, я паставіў перад сабою мэту: адлюстраваць у літаратуры стогадова гісторыю жыцця беларусаў. І гэта мне амаль удалося. Герой маіх шасці раманаў жыў пры панскай уладзе ў Заходняй Беларусі, пры намецка-фашыскай акупацыі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пры савецкай уладзе ў пасляваенныя гады. Герой маіх новых трох раманаў шукалі шчасце і сэнс жыцця пры адраджэнні капіталізму на пачатку нашага стагоддзя».

У яго раманах, апавесцях, п’есах, казках добра заўсёды перамагала зло. І гэтыя дабрныя, сардэчнасць, шчырасць назаўсёды застануцца з нашчадкамі ў яго творах. Светлая памяць!

«ЛіМ»-люстэрка

Фестываль мастацтваў «Ператварэнне» ў Яраслаўлі адкрыўся ў музеі-запаведніку канцэртна-Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Беларусі імя Г. І. Цітовіча, а таксама званавымі канцэртамі. Увогуле, у рамках фестываля адбылося дзевяць званавых канцэртаў, а таксама сусветная прэм’ера музычнага твора Уладзіміра Мартынава «Добрая вестка». Як перадае «ИТАР-ТАСС», гледачы ўбачылі выступленні камернага аркестра «Віртуозы Масквы» Уладзіміра Співакова, ансамбля салістаў аркестра Вялікага тэатра Расіі, народнага артыста Расіі Сяргея Жыліна, «Фанограф-джаз-бэнда» і многіх іншых.

Экспертны савет сфарміраваў рэпертуарную афішу XXVII Міжнароднага тэатральнага фестываля «Белая вежа», які пройдзе ў Брэсце з 8 да 16 верасня. Як паведамляе БелТА, удзел прымуць калектывы з дзевяці краін: Беларусі, Азербайджана, Арменіі, Балгарыі, Даніі, Казахстана, Расіі, Славеніі і Узбекістана. У праграму фестываля ўключана 28 спектакляў ад 28 тэатральных калектываў. Паказ спектакляў адбудзецца на пяці мовах: беларускай, рускай, армянскай, казахскай і славенскай. Прайдзе пастаноўкі на чатырох пляцоўках горада: у вялікай і малой залах Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы, Брэсцкім тэатры лялек і Брэсцкім абласным грамадска-культурным цэнтрам.

Выстаўка дзіцячых работ па выніках Міжнароднага міжмузейнага конкурсу «Увесь свет — тэатр!» працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі. Упершыню ў 2023 годзе ўстанова культуры прыняла ўдзел у міжмузейным праекце, які праходзіць 14-ы раз пад патранажам Дзяржаўнага музея гісторыі рэлігіі (Санкт-Пецярбург, Расія). Удзельнікам конкурсу было прапанавана прасачыць непарыўную ўзаема сувязь розных рэлігійных вераванняў з тэатральным мастацтвам. Прад’яўлены ў часовай экспазіцыі работы прайшлі адборачны этап у трох намінацыях: «Свяшчэнныя тэатры свету», «Самы спраўдны герой», «Тэатр — гэта вельмі сур’ёзна!». Куратары выстаўкі — Кацярына Шайдука, малодшы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-асветніцкай работы, і Анастасія Рубашная, старшы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела. Выстаўка «Увесь свет — тэатр!» працуе да 4 верасня.

Міжнародны фестываль акаварэлі зборэ ў Віцебску мастакоў з рэгіёнаў Беларусі і Расіі. Арганізатары плануюць аб’яднаць у такім праекце да 30 майстроў, паведамляе БелТА. Урачыстае адкрыццё форуму дапоўніць адкрыццё выстаўкі віцебскіх акаварэлістаў. Запланавана і дэфіле з калекцыяй з акаварэлі. Адбудуцца пленэр у музеі-сядзібе І. Я. Рэпіна «Здраўнёва» ў Віцебскім раёне і выстаўка па яго выніках. Міжнародны фестываль акаварэлі «Віцебск-2023» пройдзе з 22 да 24 верасня. Аб удзеле ў праекце заявілі больш за дзесяць мастакоў — ужо ёсць заяўкі з розных гарадоў Беларусі, напрыклад, з Мінска, Брэста, Гомеля, Наваполацка і Віцебска. Ідуць перамовы з творцамі са Смаленска і Пскова. Далучыцца да форуму жадаюць і юныя віцебскія мастакі.

Пагадненне аб супрацоўніцтве паміж Рускім музеем і Урыцкай сярэдняй школай Гомельскага раёна Беларусі падпісана ў Санкт-Пецярбургу ў рамках праекта «Рускі музей: віртуальны філіял». Такая інфармацыя размешчана на сайце *sb.by*. Першы віртуальны філіял Рускага музея быў адкрыты ў Гомелі ў маі 2009 года. Ён неаднаразова становіўся прызёрам конкурсаў мультымедыяных рэсурсаў, якія арганізоўваюцца Рускім музеем, быў удзельнікам і ініцыятарам міжнародных праектаў, накіраваных на знаёмства з выўленчым мастацтвам, культурай і гісторыяй Расіі і Беларусі. У 2021 годзе тэрмін пагаднення скончыўся, дзейнасць філіяла была прыпынена. «Цяпер мы зможам раскаваць пра Рускі музей і яго калекцыю не толькі вучням Урыцкай сярэдняй школы, але і нашым партнёрам ва ўстановах культуры і адукацыі Гомельскай і Магілёўскай абласцей. А яшчэ — працаваць з пацэнтыямі Гомельскага анкалагічнага дыспансера і Гомельскага кардыялагічнага цэнтара», — падкрэсліла Ірына Багданец, дырэктар установы «Тэрыторыя развіцця» — 21 стагоддзе».

Брытанскі гурт *The Rolling Stones* анансаваў выпуск свайго новага альбома ў верасні пад выглядам рэкламы выдуманай шклянкі кампаніі *Hackney Diamonds* у мясцовай газеце лонданскага раёна Хакні (*Hackney Gazette*). У рэкламе змяшчаецца інфармацыя аб тым, што новы офіс шклянкі кампаніі адкрыецца ў верасні на Мэй-стрыт, а таксама пазначаны нумар, па якім кліенты могуць даведацца кошт паслуг. Калі патэлефанаваць па нумары, то аўтаадказчык паведамае дату адкрыцця і адрас офіса, а таксама прадыктуе спасылку на сайт. У рэкламнай аб’яве можна знайсці і іншыя дэталі, звязаныя з рок-групай. У прыватнасці, названая дата адкрыцця выдуманай кампаніі — 1962 год — супадае з датай заснавання *The Rolling Stones*. Дарэчы, у новым альбоме з’явіцца кампазіцыя, а таксама песні, запісаныя пры ўдзеле Пола Макартні і Элтана Джона.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Вітаем ХХХ Дзень беларускага пісьменства ў Гарадку

Па традыцыі і ў Дзень беларускага пісьменства, і ў час работы Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу праводзяцца мерапрыемствы — круглыя сталы, прысвечаныя мастацкаму перакладу, стасункам кніжнай розных краін, а таксама міжнародныя сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». Пачынаючы з 2007 года іх удзельнікамі ў розных фарматах — і афлайн, і анлайн — былі дзясяткі паэтаў, празаікаў, публіцыстаў, перакладчыкаў, кнігавыдаўцоў. Сёння, у пяраэдзень ХХХ Дня беларускага пісьменства ў Гарадку, газета «Літаратура і мастацтва» звярнулася да сяброў беларускай літаратуры і Беларусі з просьбай сказаць некалькі слоў прывітання, падзяліцца развагамі пра супрацоўніцтва, сувязі з беларускім прыгожым пісьменствам.

Чжан ХУЭЙЦІНЬ, доктар філалагічных навук (Пекін, Кітай):

— Мне заўсёды імпануе сувязь з Беларуссю. І як перакладчык, і як выкладчык універсітэта замежных моў я добра ведаю імёны Міколы Мятліцкага, Алесь Бадака, Віктара Шніпа, іншых пісьменнікаў з Беларусі. Іх творы перакладзены на кітайскую мову. Рада, што камандай, якая аб'ядналася вакол Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў, створаны анталогічнага характару зборнік перакладаў з твораў сучаснай беларускай паэзіі і прозы. Спадзяюся на працяг такой працы, на падтрымку беларускага боку ў арганізацыі падобных праектаў. У паўнай ступені сувязі на сучасным этапе ўзнавіў вядомы кітайскі перакладчык і каліграф Гаа Ман. Ведаю, што напрыканцы жыцця, у 2011—2016 гадах, яго наведвалі беларускія пісьменнікі і журналісты, расказалі пра яго ў беларускіх медыя.

Гу ЮЙ, прафесар Нанькайскага ўніверсітэта, перакладчык (Цяньюцзін, Кітай):

— Доўгія гады займаюся перакладамі паэзіі і літаратуразнаўчых, гісторыка-літаратурных эса пісьменнікаў Расіі розных эпох. Яшчэ ў перыяд існавання Савецкага Саюза я наведваў Мінск і пазнаёміўся з народнымі паэтам Беларусі Максімам Танкам. Пераклаў на кітайскую мову каля 100 яго вершаў. Цяпер захоплена працаю над перакладамі твораў іншых беларускіх паэтаў — Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Яўгеніі Янішчыц, Навума Гальперовіча, іншых мастакоў слова. Склаў кнігу з перакладаў вершаў 13 беларускіх паэтаў. Спадзяюся, што ў хуткім часе яна пабачыць свет. Дарэчы, мая праца — у полі зроку краіназнаўчага часопіса «Беларусь», які выдаецца ў Мінску, выдання, дзе ёсць і старонкі на кітайскай мове.

Хань СЯАЕ, доктар філалагічных навук, перакладчык (Пекін, Кітай):

— У нашым універсітэце, дзякуючы і Цэнтру культуры Беларусі, і рухлівасці нашых вучоных, выкладчыкаў, аспірантаў, складаецца добрая атмасфера ў справе вывучэння беларускай літаратуры, у справе перакладу сучаснай беларускай літаратуры на кітайскую мову. Ёсць невялікая бібліятэка з беларускіх кніг, якая пастаянна папаўняецца дзякуючы нашаму сяброўству з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкім Домам «Звязда». Мы ўсё болей грунтоўна адкрываем Беларусь, народ Беларусі праз свет мастацкіх твораў.

Цзі ХЭХЭ, перакладчык, літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук, выкладчык Інстытута замежных моў Хэнаньскага педагагічнага ўніверсітэта (Сінсян, Кітай):

— Я закончыў аспірантуру ў Гомельскай дзяржаўнай універсітэце імя Ф. Скарыны, абараніў дысертацыю. Мяне цікавяць многія пытанні беларускага літаратуразнаўства. Рады, што далучаюся да працы над перакладамі твораў беларускай прозы на кітайскую мову.

Святлана АНАНЬЕВА, кандыдат філалагічных навук, загадчык аддзела міжнародных сувязей і сусветнай літаратуры Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава (Алматы, Казахстан):

— Даўнія стасункі ў галіне развіцця беларуска-казахскіх літаратурных сувязей прывялі да дзясяткаў публікацый у Беларусі і Казахстане на гэтую тэму. А галоўнае — развілі перакладчыкі зацікаўленыя беларусаў казахскім мастацкім словам, як і казахаў — беларускай літаратурай. Мы ў Казахстане вельмі ўдзячныя светлай памяці Міколу Мятліцкаму, а таксама Міхасю Пазнякову за пераўвасабленні паэзіі і прозы Абая, Мухтара Аўэзава на беларускую мову. Мноства паездкаў у Мінск, па адрасах Дня беларускага пісьменства прынеслі жывыя ўражанні пра Беларусь і беларусаў, дапоўнілі

нашы кніжныя ўяўленні пра вашу краіну, пазнаёмілі з многімі беларускімі паэтамі і празаікамі.

Ато ХАМДАМ, народны пісьменнік Таджыкістана, член Саюза пісьменнікаў Беларусі (Душанбэ, Таджыкістан):

— Мы шануем дружбу з вашай краінай. Памятаем імёны салдат-таджыкаў, якія вызвалілі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У Мінску пабачылі свет мае кнігі. Пра беларуска-таджыкскія сувязі на сучасным этапе я напісаў кнігу «Дружба народаў — дружба літаратур». Добра памятаю перакладчыцу Ірыну Качаткову, якая не так даўно пайшла з жыцця, якая старалася шмат зрабіць у справе перакладаў твораў таджыкскіх аўтараў на беларускую мову. І я, і мае калегі паспрыялі таму, каб у Таджыкістане выйшлі кнігі народнага пісьменніка Беларусі Мікалая Чаргінца, паэтаў, празаікаў Алесь Бадака, Юрыя Сапажкова, Міколы Мятліцкага, Георгія Марчука, іншых аўтараў з Беларусі.

Зульфія ХАНАНАВА, паэтэса, перакладчыца (Рэспубліка Башкартастан, Расійская Федэрацыя):

— У мяне ў паміці і цяпер — сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі ў час Дня беларускага пісьменства ў Іванаве Брэсцкай вобласці. Гэта было ў 2018 годзе. Я адкрыла для сябе і тое, што ў Беларусі шануюць імя народнага паэта Башкартастана Мустая Карыма, параўнальна нядаўна «Мастацкая літаратура» пры падтрымцы Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы выдала ў Мінску яго кнігу, дзе знайшлося месца і ўспамінам пра башкірскага класіка. У тым ліку — і майму расповеду. Газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала вершы нашага легендарнага нацыянальнага героя Салавата Юлаева. А вось сёлета паміж пісьменніцкімі арганізацыямі Беларусі і Башкартастана заключана Пагадненне аб супрацоўніцтве.

Адам АХМАТУКАЕЎ, паэт, перакладчык (Чачэнская Рэспубліка, Расійская Федэрацыя):

— Ужо недзе каля 15 гадоў я ўважліва сачыў за развіццём сучаснай беларускай літаратуры. І адбылося гэта дзякуючы найперш таму, што мяне запрасілі аднойчы на круглы стол беларускіх і замежных пісьменнікаў «Мастацкая літаратура» як шлях адзін да аднаго. З таго часу я выдаў зборнік беларускай паэзіі ў перакладах на чачэнскую мову. Працягваю перакладаць творы класікаў і сучаснікаў і цяпер. Удзячны беларускім калегам, перакладчыку Міхасю Пазнякову за тое, што і ў Мінску выйшла мая кніга.

Валеры ТУРГАЙ, народны паэт Чувашы (Чувашская Рэспубліка, Расійская Федэрацыя):

— Беларусь, беларусаў я палюбіў даўно. І калі мяне аднойчы запрасілі наведаць Мінск, быў на сёмым небе ад ішчасця. Пасябраваў з паэтам Міколам Мятліцкім, які многія мае вершы пераклаў на беларускую мову. Рады, што мяне друкуюць у Мінску — і на беларускай, і на рускай мовах. З года ў год адкрываю ўсё болей імёнаў яркіх беларускіх літаратараў. Рады, што ўдалося ў Чувашы выдаць кнігу перакладаў з беларускай паэзіі. І проста шчаслівы, што ў Мінску ў серыі «Слыбіна: паэзія народаў Расіі» выйшла аж тры кнігі чувашскіх паэтаў — Мішы Сеспеля, Юрыя Семендэра і мая. Дзякуй, браты-беларусы!

Рысатал ХАЙДАРАВА, празаік, перакладчык, літаратурны крытык (Ташкент, Узбекістан):

— Маё лабрацінаства з Беларуссю пачалося з сустрэч з беларускімі пісьменнікамі... Жывыя стасункі, а таксама ўдзел у розных дыскусіях і абмеркаваннях праз анлайн-размовы паспрыялі выбудаванню трывалата моста беларуска-узбекскай літаратурнай дружбы. Я надрукавала ў нашым галоўным літаратурна-мастац-

кім часопісе пераклад апавесці Уладзіміра Караткевіча «Свая легенда». Мару пра тое, каб перакласці на ўзбекскую мову і іншыя творы класіка беларускай гістарычнай прозы. Цікавіць мяне і беларуская дзіцячая літаратура. Дарэчы, у Ташкенце працую над выданнем стотомнай Бібліятэкі сусветнай дзіцячай літаратуры. Канешне ж, я ўпрыгажэннем будзе і беларускі том.

Мікалай ЧАРКАШЫН, член Саюза пісьменнікаў Расіі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, капітан першага рангу ў адстаўцы (Масква, Расійская Федэрацыя):

— Мяне з Беларуссю яднае не проста месца нараджэння — Ваўкавыск, а жывыя сувязі, паміж пра нашых прашчураў, ды і клопат пра будчыню. Іначай не прыязджаў бы сюды на некалькі разоў на год. Я сябрую з шукальнікамі астанкаў салдат, камандзіраў Чырвонай Арміі, якія прынялі на сябе ўдар фашысцкай навалы ў 1941 годзе. Дарэчы, пра першыя напасты ваенны год напісаў чатыры раманы. Іх падзеі адбываюцца ў Заходняй Беларусі, у кнігах — рэальныя байцы і камандзіры... Тры раманы ўжо пабачылі свет. Адзін з іх — «Брэстскія врата» — у Мінску ў Выдавецкім доме «Звязда». Кніга маіх апавесцей пра пасляваеннае беларускае дзяцінства выйшла таксама ў Мінску ў выдавецтве «Чатыры чвэрці». На свае вочы бачу, колькі ў Беларусі зроблена дзеля захавання памяці пра драматычныя падзеі вайны, пра мужнасць і гераізм народа Беларусі, пра еднасць славянскага свету ў барацьбе з фашызмам і наша беларуска-расійскае супрацстаянне неафашызму. Уважліва сачыў за тым, як праходзіў у Мінску літаральна дзямі Антыфашысцкі кангрэс. Вы, народ Беларусі, — мудрыя і разумныя людзі, дзякуй за тую намаганні, якія вы робіце ў справе гераіка-патрыятычнага выхавання грамадства. І гэтыя намаганні — яркі прыклад для ўсёго свету.

Алесь КАЖАДУБ, празаік, публіцыст, член Саюза пісьменнікаў Расіі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі (Масква, Расійская Федэрацыя):

— Я нарадзіўся ў Беларусі. Так склалася, што многія гады жыў ў Маскве. Мае кнігі і цяпер выходзяць у Мінску, творы друкуюцца ў беларускіх літаратурна-мастацкіх часопісах. Вось нядаўна мае апавяданні надрукаваны ў адным з тамоў па-свойму ўнікальнага практа «Сучасная беларуская літаратура». Адным словам, я непарывна звязаны з беларускай літаратурай. І што толькі магу, раблю для яе прадстаўлення ў Расіі. Дзень беларускага пісьменства — адна з тых пляцовак, якая ўзвышае аўтарытэт беларускага слова.

Сіражыдзін САІД, паэт, публіцыст, перакладчык, старшыня Саюза пісьменнікаў Узбекістана (Ташкент, Узбекістан):

— Ужо ў новым стагоддзі мне давялося двойчы пабыць у Беларусі. Адкрыў для сябе прыгожы Мінск, пазнаёміўся з фарматам правядзення такога ўнікальнага свята, як Дзень беларускага пісьменства. У нас выбудовуюцца добрыя сувязі паміж літаратурамі Беларусі і Узбекістана, яны — частка тых культурных і гуманітарных стасункаў, што развіваюцца паміж нашымі краінамі. Прыемна, што сёлета, у 2023 годзе, у Мінску і Мінскай вобласці прайшлі Дні ўзбекскай літаратуры ў Беларусі. Спадзяюся на працяг, развіццё традыцыі.

Джумгельды МУЛКІЕЎ, празаік, перакладчык (Ашгабат, Туркменістан):

— Часопіс «Дунья эдэбяты» («Сусветная літаратура»), у якім я працую, вельмі часта звяртаецца да публікацыі твораў беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на туркменскую мову. Змяшчаем мы і артыкулы пра літаратурныя сувязі Беларусі і Туркменістана. Ведаю, што некалькі гадоў назад у Мінску пабачыла свет вялікая кніга паэзіі Махтумкулі на беларускай мове. І адбылося гэта дзякуючы рухлівай працы добра вядомага беларускага паэта і перакладчыка Казіміра Камейшы. А літаральна дзямі наша газета «Эдэбят вэ сунгат» («Літаратура і мастацтва») надрукавала артыкул пра беларускага паэта і перакладчыка Алега Лойку, які ў 1970-я гады наведваў Ашгабат, напісаў верш пра помнік Махтумкулі. Побач літаратурны штотыднёвы надрукаваў і новы пераклад гэтага верша. 2024 год абвешчаны ў цюркамоўных краінах Годам Махтумкулі. Спадзяюся, што нашага класіка чарговы раз заўважаць і ў Беларусі, з'явіцца новыя пераклады яго неўміручай паэзіі. Мы помнім, што сярод перакладчыкаў твораў Махтумкулі — і вялікі беларускі пісьменнік Уладзімір Караткевіч.

Запісаў Максім ЛЮБЧАНСКИ

Кучкар НАРКАБІЛ

Табе мая шчырая любоў, Беларусь!

3 «Беларускага шчытка»

Нас сустрэлі шчырасць і дабрыва

Самалёт прыземліўся ў Мінскай аэрапорце. На вуліцы прахалодна. На ўскрайку лесу ўсё яшчэ ляжыць снег. Зіма трохі затрымалася тут. Наша дэлегацыя складаецца з дзесяці чалавек. З іх пяцёра з Саюза пісьменнікаў Узбекістана. Усе астатнія — выдаўцы. Мы прыехалі для ўдзелу ў Міжнароднай кніжнай выстаўцы і Днях узбекскай літаратуры ў Беларусі.

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа.

Нас сустрэлі кіраўніцтва нашага пасольства ў гэтай краіне і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Мікалаевіч Карлюкевіч. Ён працягнуў нам газету. Пагартаўшы аўтарытэтынае літаратурнае выданне краіны «Літаратура і мастацтва», мы былі прыемна здзіўлены. Уся газета (а гэта 16 старонак!) была прысвечана узбекскай літаратуры! У ёй былі надрукаваны творы узбекскіх паэтаў і празаікаў. Там не было ніводнага старонка твора, артыкула ці інфармацыі. Усё цалкам прысвечана узбекскай літаратуры, Узбекістану! З першага да апошняга старонкі газеты, з першага да апошняга радка прысвечана Узбекістану! Думаю, ад такой увагі, пашаны любові чалавек адчуе сабе на сям'інабе.

Бо гэта праява высокай павагі, шчырага прызнання нашай літаратуры, нашага народа. Праява непадробнай любові да краіны, якая дала свету такіх вялікіх майстроў слова, як Наваі, іншых навукоўцаў, празаікаў і паэтаў. Праява павагі да іх, іх твораў — гэта праява павагі да нас, нашага народа, нашай краіны...

Да гэтага моманту я яшчэ не бачыў, каб такое аўтарытэтынае выданне адной краіны прысвяціла цэлы нумар толькі літаратуры, культуры, каштоўнасцям іншай краіны, іншага народа. Я падумаў: калі ў нас будзе праходзіць Дні беларускай літаратуры, ці зможа наша асноўная літаратурная газета прысвяціць увесь нумар ад «А» да «Я» беларускай літаратуры, культуры? І адразу уявіў: як бы ўсё гэта адбылася ў рэчаіснасці. Ну, безумоўна, абавязкова так і будзе! Узбекі не саступаюць у шчодрасці душы беларусам!

Вось з такімі прыемнымі думкамі мы адправіліся з аэрапорта ў горад Мінск.

Чалавечнасць — пасланнік дабрывы і міру

Круглы стол у Саюзе пісьменнікаў Беларусі. У ім удзельнічаюць вядомыя паэты, празаікі, прадстаўнікі СМІ Беларусі.

Удзельнікі адразу знайшлі агульную мову. Літаратура не ведае меж. Літаратура — магутная сіла, якая здольна аб'ядноўваць народы. Цяпер, як ніколі, запатрабавана агульначалавечая, агульнасусветная Літаратура — адзіны шлях вырагавання планеты! Так, агульнасусветная, агульначалавечая Літаратура дабрывы. Сёння Літаратура ўсведамляе адзіную праўду, як і ўсведамляе сваю сілу і моц, — надыйшоў час аб'ядноўвацца ўсім пісьменнікам Зямлі.

Літаратура апявае дабрыву, гуманізм, мір, любоў. Яна нібы кажа кожнаму чалавеку, што свет знаходзіцца там, дзе яму і трэба быць. Калі ты не забываеш сваё ўласнае я, сваю самабытнасць, чалавечнасць, ён будзе і далей існаваць. Ад цябе нічога не патрабуецца, толькі заставайся чалавекам, менавіта так можаць выратаваць гэты свет ад згубы, войнаў, скапаннасці!

Гэта яшчэ раз пацвярджае старую як свет ісціну: у Літаратуры няма нацыянальнасці, як і ў пісьменнікаў. Нацыянальнасць Літаратуры — чалавечнасць, усёабдымны гуманізм!

Круглы стол прайшоў менавіта ў гэтым духу.

Літаратура не ведае меж

Мы ў Музеі гісторыі беларускай літаратуры. Вялікая зала, поўная гасцей. Сабраліся пісьменнікі, інтэлігенцыя, прыхільнікі літаратуры. Тут таксама адбылося мерапрыемства, прысвечанае узбекскай літаратуры.

Гаспадары з захапленнем казалі пра нашу літаратуру. Са сцэны гучалі вершы вядомых узбекскіх паэтаў на беларускай мове, можна было пачуць газэлі і вершы узбекскіх аўтараў у выкананні узбекскіх студэнтаў, якія навучаюцца ў гэтай краіне. Выконвалася наша класічная музыка. Свята літаратуры і наша ўсенароднае свята вясны Наўруз зліліся разам. Я таксама выступіў на мерапрыемстве, штосці казаў пра сяброўства і мір, а напрыканцы прачытаў вершы на узбекскай мове. Прысутныя вельмі цёпла віталі ўсіх, хто выступаў. Сапраўды, літаратура не ведае меж. Характэрна, што ў мерапрыемстве ўдзельнічалі пісьменнікі, навукоўцы з іншых краін.

На сцэне — узбекская паэзія

Мы ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы ў Мінску. Тут адбылося мерапрыемства, прысвечанае 120-годдзю з дня нараджэння Гафура Гуліяма. Арганізатары стварылі адмысловую выстаўку, прысвечаную узбекскай літаратуры. Мае спадарожнікі Салім Ашур, Сіражыдзін Рауф, Мікалай Лыін, Алімжон Даўлатаў таксама ўсхваляваны: беларусы падрыхтавалі грунтоўна, быццам святкуюць юбілей свайго пісьменніка. Гучалі беларускія народныя песні, вершы Гафура Гуліяма на беларускай мове. Дэкламацыя вершаў паэта выклікала бурныя авацыі. Пасля двухгадзіннага мерапрыемства мы аглязелі фотавыстаўку «Захапленні Узбекістана». Аглядаючы фотаздымкі, мы ўсе адчулі гонар ад таго, што з'яўляемся грамадзянамі такой выдатнай краіны, з такой непаўторнай прыродай, вялікай гісторыяй.

У Хатыні

Гэта мемарыял спаленым дашчэнтку вёскам, якія знішчылі фашысты. Ды не толькі самі вёскі, яны былі спалены разам з жыхарамі! Іх спалілі жыва! Ногі дрыжаць, калі трапляеш у мемарыяльны комплекс, які знаходзіцца за 50 км ад Мінска, на месцы вёскі Хатынь. На незлічоных памятных дошках напісаны імёны не людзей, а вёсак, якія ператварыліся ў попел разам са сваімі жыхарамі.

Здаецца, што з-пад зямлі вырываюцца стогны нявінных дзяцей, жанчын, старых. Адчуваеш, як у твар б'е жар ад таго агню. Асабліва ўражае скульптура мужчыны, які ў глыбокім горы трымае на руках цэла свайго абгарэлага дзіцяці.

На гэтай шматпакутнай зямлі, якая стогне ад перажытага гора, дзе пахаваны трагічны лёс цэлага пакалення, народа, кожны наведвальнік адчувае пах гару, пах жывы згарэлага цела, пах бязлітаснага, лютага фашызму, быццам бы не было гэтых васьмідзесяці гадоў, якія аддзяляюць нас ад таго страшнага часу. І ў гэтыя хвіліны вы разумееце, што няма большага шчасця на зямлі, чым мір і спакой.

Вайна спальвае нашы дамы, забівае нашых родных і блізкіх, зневажае, зраўноўвае з зямлёй нашу волю, нашы правы. Боль і пакуты, якія прыносяць вайна, не загоіш ніякімі лекамі, нішто не дапаможа забыцца на тое гора, якое яна прынесла.

Калі я сказаў, што кожны беларус для нас — узбекаў — каштоўны і блізка менавіта таму, што гэты народ не знік з твару Зямлі, што насуперак усяму ён застаўся жыць, выстаў на гэтай страшнай вайне, у нашага гіда на вачах выступілі слёзы.

У гэтым доме жыве Узбекістан

У Мінску ёсць дом, дзе амаль кожны дзень згадваюць Узбекістан, узбекскі народ. Васіліна, гаспадыня дома, у якім заўсёды шмат гасцей, сустрэла нас сардэчна, як сваіх родных. Васіліна — праўнучка вялікага сына беларускай зямлі, вядомага паэта Якуба Коласа. Так, вы правільна зразумелі, тут жыў вялікі паэт Якуб Колас. У наш час дом ператвораны ў музей.

У музеі нас сустрэлі хлебам і соллю, накрытым сталом, прыгатаваўшы поўны сняданак. Заварылі наш зялёны чай. З намі былі пісьменнікі з Масквы, Казахстана і іншых краін. Пасля сняданку праўнучка паэта пазнаёміла нас з музеем, расказала пра жыццё паэта. Дзіўна, але гаспадыня дома-музея больш за гадзіну з удзячнасцю і хваляваннем, са слязямі на вачах гаварыла пра Узбекістан, мой узбекскі народ. У які б пакой мы ні заходзілі, там абавязкова знаходзілася тое, што прымушала зноў успомніць пра Узбекістан — якую-небудзь падзею, выпадак, што пакінуў незабыўны след у жыцці паэта.

Падчас Другой сусветнай вайны паэт жыў у Ташкенце, які стаў для яго прытулкам, домам, узбекі далі яму сваё сардэчнае цяпло, дабрыву. Тут напісаны яго цудоўныя вершы «Чымган», «Салар», «Захад сонца».

Тут друкаваліся яго кнігі. Тут ён адчуў беззапаветную любоў майго простага, шчырага народа, на свае вочы пабачыў мужнасць адданых людзей, якія могуць стаць апорай кожнаму, хто трапіў у бяду, якія ніколі не нагадаюць пра зробленае дабро, лічачы гэта ганебным для ўзбека. Шчыра кажучы, я нават падумаў, што наш гід Васіліна адмыслова кажа пра Узбекістан, таму што мы знаходзімся тут. Але адразу стала сорамна за такія думкі, калі ўбачыў на вачах жанчын шчырыя слёзы. Як можна не казаць пра яго, калі тут усё нагадвае пра Узбекістан: экспанаты, кнігі, вершы, фатаграфіі узбекскіх празаікаў і паэтаў, малюнак на маніторы, наш нацыянальны галаўны ўбор, вялікая пяля таго часу — усё, усё.

Напрыканцы экскурсіі Васіліна сказала: «Хоць цэлым у твая гды Колас знаходзіўся ў Ташкенце, сэрцам ён застаўся ў Беларусі... Аднак пасля вяртання дахаты стала зразумела, што яго сэрца, душа засталіся там, у Ташкенце. У пасляваенныя гады да самай смерці ён жыў з памяццю пра Узбекістан, узбекаў. Значыць, гэты дом — і ваш дом. Калі вы будзеце наведваць нас, дух паэта ўзрадуецца, бачачы, што прыйшлі яго ўзбекі...»

Мяне ахапіў гонар за сваю Радзіму, за свой народ. На вачах з'явіліся слёзы. Сэрцам адчуў, што ў гэтым ціхім доме, акружаным зелянінай дрэў, жыве Узбекістан, што менавіта тут узвядуць вечны помнік майёй любай Радзіме і майму народу. Ва ўзбекаў ёсць прымаўка: «Сорак дзён ушаноўвай дом, дзе хоць аднойчы паспытаў ежу». А беларусы кажуць: «Век не забывай дабро, зробленае табе іншым чалавекам».

Развітваючыся з пісьменнікамі з Расіі, Казахстана і іншых краін, я заўважыў, што яны неяк па-іншаму глядзяць на нас — з павагай, захапленнем... Гэта адчулі і мае спадарожнікі. Калі сядалі ў машыну, я міжволі азірнуўся. Гаспадары развіталіся, махаючы нам услед, быццам выпраўляюць сваіх родных. І здалося, што дом неяк засумаваў, прасіў прыйсці яшчэ. А я сказаў сабе: «Мы яшчэ прыедем да вас, мае дарогі! Бельды дом — як белы карабель! Бо ты расправіў нам пра справядную чалавечнасць узбекаў, неабсяжную, як мора, пра дабрыву майго гарача любімага народа! Мы абавязкова прыедем сюды зноў!»

Ва ўсім свеце шануюць Наваі

У Доме літаратара праходзіла мерапрыемства, прысвечанае творчасці нашага вялікага продка Алішэра Наваі. У вялікай зале не было вольнага месца.

Верыце ці не, але калі за тры з паловай тысячы кіламетраў ад тваёй краіны паважаюць, шануюць літаратуру, мастацтва, культуру твайго народа, мімаволі на вочы наварочваюцца слёзы. У душы нараджаюцца

Вечар памяці Наваі ў Доме літаратара.

светлыя пацукі, калі ўдзельнічаеш у такім цудоўна арганізаваным мерапрыемстве, прысвечаным вялікаму паэту тваёй Радзімы. Вядучыя казалі вельмі шмат цёплых слоў пра Узбекістан, гасцінны, добры ўзбекскі народ. Тэатральныя артысты чыталі газэлі Наваі. Гучалі песні і музыка, выкананая на беларускіх народных музычных інструментах. Асаблівае захапленне глядачоў выклікалі выступленні узбекскіх студэнтаў, якія вучацца ў Беларусі. Яны дэкламавалі газэлі вялікага майстра слова, выконвалі песні, створаныя на яго словы.

Мы глыбока ўдзячныя арганізатарам, беларускаму народу за такую пашану і павагу да Наваі.

Так, сапраўды, літаратура валодае велізарнай сілай. Не боюся паўтарыцца: літаратура не ведае меж. Гэтак жа, як душа чалавека, чалавечая любоў не ведаюць меж.

Напрыканцы хацелася б сказаць, што паездка ў Беларусь дала нам вельмі шмат. Вярнуліся мы з незабыўнымі ўражаннямі. Прыйдзе час, і я распытаю яшчэ шмат пра гэтую паездку. Наведанне Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, партызанскага лагера ў беларускіх лясах пакінулі ў нашых сэрцах глыбокі след. Але пра гэта крэху паэзія...

Джумагельды МУЛКІЕЎ
(Туркменістан)

...Сёння эра тэхнічнага прагрэсу. Камп'ютары, смартфоны... У медыцыне — тамаграфы... Увогуле, ніякіх чудаў... Вось раней чуды былі, таму давайце ўсё ж я вам лепей раскажу гісторыю тысячагадовай даўнасці...

...Стаялі на дзюнах два коннікі і доўга глядзелі ўніз. А там, на раўніне, размяшчаўся аул Халы бая. Невялікі аул, кібгак з трыццаць — не болей. Акурат ў сарцавіне пустыні. Сюды рэдка хто прыходзіць і яшчэ радзей хто адсюль сыходзіць. Таму рух інфармацыі амаль роўны нулю.

Адзін з коннікаў — сам Халы бай, другі — яго гасць, знакаміты Гызыл пархан, гэта значыць, Рыжы шаман. Ён тут, у Богам забытым ауле, невыпадкова. Адзіны ўнук бая цяжка захварэў. Усе лекары, якія практыкуюць паблізу, да хворага ўжо па некалькі разоў наведваліся, але ўсё дарэмна. І ўсе яны ў адзін голас паўтаралі: «Знайдзі Гызыл пархана — акрамя яго ніхто не дапаможа».

Вось Халы бай амаль месяц ішоў следам шамана і нарэшце яго заспеў. Заспеў і прывёў сюды. Калі той вылучыць унука, паабяцаў пяцьсот баранаў. Пяцьсот баранаў — вялікі скарб, палова вялікай атары. У Халы бая дзесяць такіх статкаў, а ўнук — адзін.

Усім аулам працуюць у Халы бая. Патрэбны чабаны, сезонныя работнікі, даяркі, увогуле, у вялікім ауле ўвесь год ёсць чым заняцца. Значыць, ёсць і чым карміцца, што апранаць, ёсць дзе жыць. Дзеці растуць, моладзь жаніцца, старыя... пакайдуюць гэты грэшны свет. Але калі старыя... гэта можна зразумець. Але калі сямігадовы хлопчык, гэтага ўжо зразумець нельга.

Таму і чакалі Халы бая ўсім аулам. Увесь аул заснуў адной надзеяй, што ён знойдзе і прывяць сюды шамана, і працянуцца ізноў жа з гэтым самым спадзяваннем. Пра тое, ці змога шаман вылучыць хлопчыка альбо не, размовы не было. Ён жа — Гызыл пархан! Калі не ён, тады хто?

Вось і цяпер коннікаў адразу заўважылі. З юрт пачалі выходзіць людзі. У асноўным, старыя, дзеці, ды і жанчыны. Каля багатай юрты бая ўжо сабраўся народ.

— Людзі, — бай звярнуўся да іх, — я прывёз Гызыл пархана, еншала, ён вылучыць майго ўнука. Вечарам ён прадэманструе аюн — камланне, прыходзьце вечарам... А зараз дайце пархану адпачыць з дарогі.

Хаця шаману, ды не толькі яму, і самому баю адпачынак патрэбен, але бай жадаў, каб ён адразу зазірнуў да хлопчыка. Рыжы шаман не быў супраць. Як кажучы, хто плаціць, той і музыку заказвае.

Шаману было каля сарака гадоў, пад цяльпек-шапкай прыкметны рыжыя валасы, вусы таксама рыжыя, вогненна-рыжая барада прамяніва свяцілася. Чуткі пра яго даўно луналі ў паветры. Нездарма ж усе табібы-лекары ў адзін голас сцвярджалі: «Толькі Рыжы шаман!».

Вось ён, сам Рыжы шаман, у іхнім ауле. Ён разам з баем пайшоў да юрты, дзе ляжыць хворы хлопчык. З юрты выйшла яго маці — маладая, гадоў дваццаці

пяці, жанчына. Уся ў слязах. З вялікіх вачэй цякуць буйныя слёзы.

Шаман зайшоў у юрту. З правага боку ляжыць хлопчык, побач — сталага веку жанчына, хутчэй за ўсё бабуля. Яна, убачыўшы мужчын, адышла ўбок. Шаман схіліўся над хлопчыкам. Худое цела. Шаман чакаў, што яно будзе гарачым, але, наадварот, халоднае... Ступіўшы ў юрту з самай гарачыні, гэта падалося дзіўным. Хлопчык, быццам нечага баяўся, заплушчыў вочы. Хацеў адагнаць мух, але не здолеў, рука, пазбаўленая сілы, упала на падушку. Шаман падняў руку з падушкі. Кроў б'е. Кроў усё ж такі б'е. Ён беражліва паклаў руку на ёрганкоўдру, павярнуўся да Халы бая:

— На дзіця напалі злыя духі. Будзем выганяць іх камланнем... Духі вельмі злыя, дэвядзецца займацца не меней чым тры дні... Нялёгка будзе... Калі... не атрымаецца... не мая віна.

Цяпер шаман — гаспадар становішча. Яго словы — закон.

Бай пакорна кінуў галавою:

— Не пяцьсот, а тысячы баранаў аклык даю... Ты толькі пастарайся...

Халы бай, які шмат што ведаў пра жыццё, шмат што пабачыў у сваёй пустыні, гадоў пяцідзесяці, круглатвары, з крыху раскосымі вачыма чалавек, разумеў, што будучыня яго сям'і ў руках шамана. У яго сьмяю не было, адна дачка. І яе ён выдаў замуж за свайго чабана. Калі жадаеш выдаць за багатага, доўга дэвядзецца чакаць сватоў, і ў такім выпадку яна сядзе ў іншы і далёкі край. Дачка адзіная — хацелася б, каб яна была побач. Унукаў няньчыць таксама хочацца. Чабан Кандым — добры хлопец, працаўнік, з такім не прападзеш. Вось і ён выдаў за яго дачку. У іх нарадзіўся хлопчык. На радасць старым. Але таксама адзіны. З гэтым бай таксама змірыўся. Затое хлопчык жа — прадаўжэнне роду. І вось сёння адзіны ўнук на вачах бая пераўтварыўся ў страшна худую, змарнелую істоту. Нічога не хоча есці, вольно колькі дзён і начэй толькі вадою і харчувецца. Жыццярэадны хлопчык пераўтварыўся ў жоўтую стужачку. Калі яна парвецца, аднаму Богу вядома.

Шаман схіліў галаву:

— Як толькі сонца пачне заходзіць, пачну іграць... Хто пажадае паглядзець, могуць прысціць... Але як сонца зусім схавецца, няхай ніхто з дома не выходзіць, бо духі нападуць... І скажыце ўсім, каб не забылі зрабіць амавенне, я перад намазам. І яшчэ... Патрэбны хаця б адзін музыка.

Галава бая, якая ўжо было прыўзнялася, ізноў апусцілася. Каго-каго, а музыкаў у ауле, на яго думку, не было...

Выручыла жонка, бабуля хлопчыка. Яна ціхенька падпаўзла да мужа:

— Малодшы сын глухога Мамеда ўмее іграць на кіджаку...

Бай запытална паглядзеў на шамана. Той кінуў галавою:

— Падыдзе...

* * *

Да захаду сонца ўсе паспелі сабрацца каля юрты Халы бая. Вистун даўно ўжо абвясціў, каб ніхто не спазняўся, аб'явіў, што пасля захаду сонца па ауле могуць гуляць духі.

Перад пачаткам ігры шаман павесіў на юрту шырма, адгарадзіў месца наспраць увахода. За шырмай, якая звысла да зямлі, павінны былі размясціцца духі, якія складалі армію шамана. Туды, акрамя шамана, усім шлях забаронены. Звонку гэты кавалак юрты закрыты кошмамі. Знаходзіцца на гэтым баку юрты нельга — духі ўдараць, абвясціў шаман.

Тут, у пустынным ауле, народ сумаваў па забавах. Ужы ў юрце сядзяць чалавек пяцьдзесят, яны ў асноўным размясціліся

Шаман

Апавяданне

з левага боку юрты і каля ўвахода; з правага боку, бліжэй да цэнтра, — хворы хлопчык і яго родзічы — мама, бабуля і Халы бай, дзядуля яго; бацька Кандым сёння адсутнічае: ён са сваёй атарай на самым далёкім калодзежы. Для кожнай атары — свой калодзеж... А ў глыбіні юрты шырма, каля самай шырымы сядзіць хлопчык гадоў дзесяці-дваццаці, музыкант — кіджакчы, малодшы сын глухога Мамеда. Шаману для ігры — камлання — засталася прастора ад шырымы да сярэдзіны юрты.

Рыжы шаман нясе ў руках перакідную торбу — хурджун, знікае за шырмай. Ён там пераапранаецца. Сваю велізарную шапку паклаў ўбок, насунуў на галаву шыпырма — шапку з закругленым верхам, апрануў абвешаную амулетами кашулю, а наверх — доўгі халат і моцна падперазаўся шырокім бялюткім поясам. Такім ён і выйшаў да людзей. Толькі яго вогненна-прамянівая барада і пякельныя вочы засталіся нязменнымі.

Ён спыніўся перад ціхамірна спакойным маладым чалавекам:

— Ідзі і вымыйся!

Малады чалавек хацеў было запярэчыць, але, сустрэўшы вачыма вогненны позірк шамана, паслухмяна падняўся і загуцаў да выхада.

Акінуўшы ўсіх адным позіркам, Рыжы шаман павярнуўся да музыканта:

— Іграй. Духі любяць музыку... Іграй «Наваі»...

Пачынаючы кіджакчы разгубіўся. Які «Наваі»? Гэта ж надзіва складаная музыка... А ён толькі ўсяго і навучыўся іграць некалькі лёгкіх мелодый... «Піяла», напрыклад...

— Не ўмееш?

— Што ўмееш?

— «Піялу»...

— Добра... іграй... а да заўтра навучышыся «Наваі»...

Смык лёгка пачаў рухацца па струнах. Юрта паступова нааўнялася гукам кіджака. Гукам, які падобны на плач.

— Шпарчэй... шпарчэй...

Шаман падбадзёрваў і сьбя, і музыку — кіджакчы. Пад музыку ён узбуджаўся. Пачаў размахваць рукамі, хутка пацеў: хаця і вечар, але гарачыня з пустыні нікуды не сыходзіла.

Рыжы шаман, здаралася, крыху схіляўся да дзвярэй і гаварыў:

— Прыйшлі... праходзьце... валеіку-мэсалам...

А, між тым, з дзвярэй ніхто ў юрту не заходзіў. Халы бай тлумачыў жонцы: — Яго джыны прыходзяць яму на дапамогу... Ён іх сустракае... Калі ўсе джыны прыйдуць, пачне іграць...

— Атлы башым... джын з галавой каня, прыходзіць!

Халы бай тлумачыў жонцы:

— Самы смелы джын... з галавою каня... спазняецца, — ён пальцамі дацягнуўся да кончыка барады, — эй, Алах, дай яму сілу!

Ён вачыма шукаў унука пад коўдрай. Вось роўненькая коўдра, а не скажаш, што пад ёю нехта ёсць, вольно падушкі, і вольно маленькая галава хлопчыка. Болей нічога. А якім ён быў да хваробы? Гарэзным, хуткім хлопчыкам, калі бег, вецер не мог яго дагнаць, а цяпер...

Бай адвёў вочы, а, між тым, шаман пачаў іграць. Ён скакаў, які самы порсткі казёл, яго голас — як у самага галасістага быка, як гром у юрце...

— Мой рыжы джын. Прыходз-дззз-ззз... І падскокчы да столі. Прыямліўся спрытна, які кошка, вачыма абвёў вакол, як быццам каго шукаў... І так некалькі разоў...

— Мой белы джын, пры-ходдз-зззз... Ізноў падскокчы ўвысока. І не толькі падскокчы, круглючы, ён быў як свёрдзел, што вылецеў з дрэла і ляціць

да столі. Здаецца, што ён зараз вылеціць з туйнука і прама за дзверы... Але ён акуратна прыямляецца, пераскоквае праз хворага... пасля назад... Вось ён залез за шырма, дастае з хурджуна — перакідной торбы — бубен...

Напэўна, аднаго кіджакчы, тым болей у руках падлетка, яму падалося мала, цяпер і бубен пачаў грукатаць... Удар далоні і званочкі весела зайгралі...

Скокнуў праз хлопца:

— Хуў-хак!

Скокнуў назад.

— Ху-у-уў-ха-ак!

Шаман спыніўся перад гледачамі:

— Патрэбны чатыры чалавекі.

Цішыня. Ніхто не хоча выходзіць. Ад лямпы, прымацаванай да юрты, на людзей падае слабае святло. І чуцен голас бая:

— Цяпер з нашага аула і чацвёра смельчакоў не знойдзецца?

Знайшліся. Пасля такіх слоў Халы бая знайшліся ўсё ж людзі, якія гатовыя дапамагчы шаману. А дапамога заключаецца ў тым, што два чалавекі паклалі на плечы лязом уверх крывую шаблю, два другія — яшчэ адну шаблю.

Шаман заскокваў на гэтыя шаблі: адна нага — на адной шаблі, другая — на другой. Так ён і стаяў. На поўны рост. Ногі на шаблях, галава — каля туйнука. Ногі ў шамана босыя, а крывы няма. Шаблі вострыя, шаман цяжкі, чатыры чалавекі адчуваюць яго цяжар. У надзеі ўбачыць кроў людзі пазіраюць на ногі шамана... Але нічога няма. Вострыя шаблі перад падэшвамі шамана бяссільныя.

Скокнуўшы на зямлю, шаман, каб людзей не чапалі злыя духі, злёгку ўдарыў кожнага з памочнікаў па галаве, а пасля адпусціў іх. Пасля паклаў кончык шаблі на скронь хворага, вылікаў яшчэ аднаго памочніка і прымусіў яго біць кулаком па дзяржальне. Маці хлопчыка ледзьве не ўсочыла з месца, бацька прытрымаў яе:

— Не хвалойся, духі моцна трымаюць шаблю.

Спраўды, шабля ніколі не параніла галаву хлопчыка. Жанчыны — маці і бабуля хворага падлетка — з палёткай выдыхнулі.

Шаман пад акампанемента бубна пераскокчыў праз хлопца:

— Хуў-хак!

І назад скокнуў:

— Хуў-хак!

Пасля круг вакол хворага, але цяпер ўжо яго па крузе ганяў гук струн кіджака:

— Ух-ха-ух-ха-ух-ха...

Ён спыніўся. Задзіраў кашулю да шыбы і ставіў шаблю клінком да жывага. Пасля ўдарыў па дзяржальне. Шабля злёгку ўвайшла ў цела, але крыві не было. Яшчэ ўдар кулаком, мацнейшы, чым пяпярэдні. Шабля амаль напалову ўвайшла ў жывот шамана...

У юрце ўсе занепакоіліся. Шум, гоман. Нехта пажадаў выскачыць з юрты і, спатыкнуўшыся аб іншага, упаў. Шаман, зразумела, Халы баю пра свае дзействы крыху расказваў — усё ж такі трое сутак разам ехаў. Але чужы — адно, а бачыць на свае вочы — зусім іншае. Асабліва калі шабля напалову ўвайшла ў чалавек, а востры канец яе тырчыць за спінаю.

Жанчыны амаль прытомнасць страцілі. Яны даўно ўжо не маглі пазіраць у бок шамана. І даўно пакінулі б юрту, але дзейства рэдкае, можна сказаць, што ўпершыню ў іх жыцці, ці будзе яшчэ такое, невядома. Самае галоўнае — як хлопчык будзе сьбя адчуваць пасля ўсяго гэтага, а каб ведаць дакладна, трэба знаходзіцца побач. Вось яны і сядзелі.

А шаман, між тым, выцягваў шаблю і, да ўсеагульнага захаплення, аблізваў з яе кроў.

З гэтым на сёння і закончыў ён сваё камланне. Народ разыходзіўся. У юрце

побач з хлопчыкам засталіся толькі маці і бабуля. У маладой жанчыны з вялікіх вачэй скаціліся буйныя слёзы. Яна паклала далонь на галаву сына. Хлопчык прыўзняў вейкі. У глыбіні дзіцячых вачэй жанчына заўважыла маленькую іскрынку. І ёй падалося, што чала сына стала крыху цяплейшым, чым раней.

Сёння другі сеанс шамана. Народу назбіралася болей, чым учора. У юрце няма дзе яблыку ўпасці. Толькі на тэрыторыю шамана і хворага чужая нага не ступае. Каб людзі маглі назіраць звонку, з правага боку юрты знялі кошмы.

Музыкант — малодшы сын глухога Мамеда са сваім кіджаком крыху адышоў убок. Але рыжы шаман, перш напярш аглядзеўшыся, паставіў музыканта на ранейшае месца. І запытаўся:

— «Навай» вывучыў?

Кіджакчы закрукіў галавою. Хто яго тут, на забытым Богам месцы, навучыць сапраўднай музыкі?! Скажы дзядку, што ён і гэта ведае. Да шамана, пўна, гэта дайшло. І ён не стаў строга папикаць хлопца. Ён ізноў павесіў белую шырму, пераапануўся. Зрабіў знак музыканту, каб той пачаў іграць. Знаёма мелодыя, «Піяла». Падыходзіць. Есць дзе скацаць, дзе танцаваць.

Народ у чаканні. Перад людзьмі стаў чалавек, які ўчора патыркаў увесь свой жыўот, прыгэтым ніводнай нават маленькай рані не атрымаў. Што сёння ён прадэманструе? І яшчэ. Пасля ўчарашняга камланія ў аўле пайшлі чуткі: хлопчыку стала лепей.

Шаман абшоў вакол хворага. Абвёў позіркам людзей. Ніхто не захацеў перасекчыся з ім позіркам. Пад акампанемэнт кіджака ён пачаў сваё дзейства:

— Ху-у-х-а-к-хуу!

Шаман прыўзняў край шырмы:

— Атлы башым, прыйдзі... мой Чорны джын, паспяшайся... Рыжы ты мой... не лянуйся... мой Тыгчы джын... адгукніся!..

Ён заклікаў павадзіроў сваіх джынаў. Яны прыйдуць са сваімі войскамі, і шаман выйдзе на бой з войскамі злога духа, які ўзяў у палон душу хлопчыка.

Пра гэта зараз і тлумачэнні даваў Халы бай сваёй жонцы.

Сёння з туйнука юрты правісала вяроўка. Рыжы шаман трымаўся за вяроўку і пачынаў кружыцца па юрце над галавамі тых, хто сядзеў. Вось ён прыжамліўся, каб ізноў адштурхнуцца нагою. Ён лятаў у паветры і заклікаў сваіх джынаў:

— Паспяшайся, Ясаўл, паспяшайся... Хутчэй! Тыгчы, хутчэй!..

Шаман пачаў па вяроўцы караскацца ўверх. Вось ён ужо на самым версе, усе погляды скіраваны на яго. Нават музыкант, які сядзеў, заўсёды панурыўшы галаву, таксама пазіраў на шамана. А той, звисаючы са столі, крычаў:

— Іграй музыку! Я ж казаў, што джыны любяць музыку!..

Апамятаўшыся, кіджакчы націснуў на смык.

Шаман чапляўся за круг макаукі юрты. Вісеў галавою ўніз. І пляскаў у ладкі. Чаго ён чакае, першым зразумеў Халы бай. Шаман жадае, каб усе пляскалі. Бай зрабіў знак. Усе прысутныя таксама запляскалі ў далоні.

Круцячыся, шаман апусціўся на зямлю, прама каля хлопца. Сціскаў рукамі галаву хворага, пры гэтым, быццам жадаючы некага напужаць, рабіў жаклівыя грывасы:

— Бі, Асілак, ты мой... цягні, Тыгчы, цягні!..

Шаман як быццам нешта выцягваў з хлопчыка. Вось ён устаў. Увесь узмакрэлы, быццам пад нейкім гнётам, з цяжкасцю дайшоў да вяроўкі, што звисала са столі. Цяжка падцігнуўся на ёй. Здаецца, што ён некага адштурхоўвае, жадае выкінуць з туйнука. Збірае ўсе сілы, заклікае сваіх джынаў:

— Цягні, ты мой Асілак... Штурхай ты, Атлы башым!..

Шаман нешта выкінуў з туйнука, апусціўся на зямлю і, цяжка дыхаючы, вымавіў:

— Алах акбар!..

Відаць было, што сёння ён камланне не зможа прадоўжыць. Народ пачаў разыходзіцца.

Маці на каленях дапаўзла да сына. Хлопчык адчуў яе пах, яго даўно нежывы вусны заварушыліся:

— М-а-а-м-а-а...

Убачыўшы ў вачах сына сябе, жанчына амаль шэптам прамовіла:

— Алах, дай шаману сілу!..

Сёння трэці дзень, як шаман у аўле. У юрце, дзе ляжыць хворы хлопчык, народу процьма. Адкуль яны толькі ўзяліся? Маленькі аўл, а народу каля юрты гэгэтылі, што давалася здымаць кошмы і з левага яе боку.

Цяпер юрта голая, адкрытая перад усімі. Вакол не меней за сто чалавек разнаманнага народу. Маладыя людзі, жанчыны, дзядзяткі, дзеці... Аксакалы даўно ўжо ў юрце, чакаючы шамана. Рыжы шаман «Гызыл пархан» — вось як яго ў гэтых мясцінах клічуць. Ён ужо даказаў, што нездарма яго так доўга шукалі. Пасля другога дня камланія хворы хлопчык, які даўно ўпаў у забыццё, пазнаў маму.

Шаман, задаволены сабою, няспешна ўвайшоў у юрту, павесіў шырму, пераапануўся. Паглядзеў, ці на месцы музыкант. Убачыў, што ён увесь у чаканні, зрабіў знак, каб пачынаў іграць.

Адразу было заўважна, што за тры дні кіджакчы таксама нечому навучыўся. Ён цяпер іграе лепей, чым у першы дзень. Шаман заўважыў гэта і ўзнагародзіў яго задаволенай усмешкай.

Ён раптам рэзка спыніў музыканта:

— Пачакай!

Шаман падышоў да рашоткі юрты, пальцам паказаў на аднаго маладога чалавека, які сядзеў звонку:

— Гэй, ты!

Малады чалавек спярша азірнуўся, пасля гаропка запытаўся:

— Я?..

— Так, ты! Чаму не прынёс каракул, які хацеў мне падараваць? Ён у цябе ў куфры ляжыць... Ідзі. І хуценька прынясі.

Малады чалавек падняўся і гаропкімі крокамі пайшоў дахаты.

Шаман павярнуўся да кіджакчы:

— Пачынай!

Музыкант не прымусіў двойчы паўтараць.

Цела шамана пачало трэсціся. Як у яго атрымліваецца дакладна трапіць у рытм музыкі. У юрце стала цёмна. Нехта запаліў лямпу, і не адну, адразу дзве. Абедзве бліжэй да выхаду. І ў шамана з'явіўся цень. Злавесны цень. Ён пачынаўся з-пад падшваў ног шамана, падымаўся да туйнука. Цень крывіўся, таксама імкнуўся рухацца пад музыку. Але гэта ў яго не заўсёды атрымлівалася. Часам ён увогугле знікаў за шырмай, як быццам не шаман, а цень пайшоў выклікаць джына.

Як бы там ні было, музыка іграла, шаман быў увесь у руху, і ўсе чакалі нечага незвычайнага і атрымалі... Відаць, болей за ўсіх цуд чакаў кіджакчы — малодшы сын глухога Мамеда. Ён вольно ўжо трэці дзень бліжэй за іншых да шамана. У першы дзень ён як свае пяць пальцаў убачыў, як са спіны шамана тырчэў канец шаблі. Пасля расказваў пра гэта сябрам-падлеткам, яны, канешне ж, не верылі, але, баючыся помсты шамана, рабілі выгляд, што верылі. А ўчора, калі шаман вісеў пад столі, ён там наверху, каля туйнука, убачыў тысячы маленькіх рук, яны прытрымлівалі шамана за валасатыя ногі і не давалі яму ўпасці. Хлопцы, канешне ж, ізноў яму не верылі, але вестка пра гэты цуд хутка распаўсюдзілася па аўле.

Наступны цуд таксама не прымусіў сябе доўга чакаць.

Шаман па-ранейшаму прывабліваў звыклымі рухамі. Яго рытмічныя «ху-хак» гэтым разам мы прапусцілі. Але прапусціць тое, што было далей, проста не маем права.

...Шаман дастаў бубен і далонню лёгкае ударыў па ім — звачокі задынькалі:

— Дзын-нн-нн...

Людзі убачылі шамана. Ён быў па калені ў зямлі.

— Дзын-нн-нн...

Ён ужо быў да пояса ў зямлі.

— Дзын-нн-нн...

Ужо яго галава і рукі тырчаць. І вольно гэтымі рукамі ён б'е ў бубен:

— Дзын-нн-нн...

І знік. Шаман знік пад зямлёю.

Рукі музыканта даўно анямелі. У юрце цішыня. Толькі здалёку чуцен перазвон звачокі. Яны то набліжаюцца, то аддаляюцца. Вось амаль побач чуцен звачокі:

— Дзын-нн-нн...

Па іншы бок ад хворага хлопчыка кашма прыўзнялася, і спярша паказаўся бубен са звачокімі, пасля — рукі шамана...

Не. Калі б меліся сілы крычаць, людзі крычалі б, ірвануліся б на выхад. Але не было сіл крычаць, не было сіл рухацца. Людзі сядзелі як балванчыкі і агіядаліся ва ўсе бакі, аглядаліся і сядзелі.

— Дзын-нн-нн...

Вось паказалася галава шамана. Бясспрэчна, гэта галава Рыжыга шамана. Як яго пераблытаеш? Вось прамянёва свеціцца яго рыжыя барада, як быццам не з-пад зямлі ён сюды трапіў, а з сапраўднай турэцкай лазні.

— Дзын-нн-нн...

Вось плечы...

— Дзын-нн-нн...

Да пояса...

А народ як зачараваны. Тыя, хто звонку, даўно прыліпілі да голай рашоткі юрты. З кожнай шчыліны рашоткі пазірала пара вачэй. Святло лямп адбівалася на гэтых вачах, пераўтвараючыся ў тысячы кавалкаў лостэркаў.

— Дзын-нн-нн...

Ён увесь выйшаў вонкі.

— Іграй!

Кіджакчы толькі цяпер ачوماўся. Гук кіджака запаланіў юрту. Шаман у танцы падышоў да хворага. Прысеў побач. Рукамі схпіў яго галаву. Хлопчык паспрабаваў вываліцца. Але дзе яму? Схуднелы хлопчык і мужчына ў росквіце сіл. Хлопчык знайшоў у сабе сілы крыкнуць:

— Ма...

Маладая жанчына не вытрымала. Яна дапаўзла да сына. Сваімі тонкімі пальцамі хацела вываліць сына з моцных мужчынскіх рук:

— Пашкадуіце... яго!..

Хустка даўно злязла з галавы, валасы раскніліся ў розныя бакі, у вялікіх вачах — буйныя слёзы, на белай шыі гуляюць праменьчыкі святла лямпы...

Шаман, пільна ўгледзеўшыся ў жанчыну, на імгненне страціў душэўную раўнавагу. У яго пад сэрцам пачаўся нястрымны грукат. Але ён хутка ўзяў сабе ў рукі:

— Забярыве яе!

Халы бай камчы-плёткай паказаў жонцы, што трэба рабіць. Жонка заспяшалася за дачкою.

Застаўшыся сам-насам з хворым, шаман прадоўжыў камланне. Вось яго моцныя рукі ціснуць на галаву хлопчыка. Вось ён прыўзняўся. У яго руках як быццам нешта ёсць. Ён падскокваў і тое, што трымаў у руках, кінуў да столі:

— Чорны джын, трымай!

Малодшы сын глухога Мамеда, які ў той дзень таксама іграў на кіджаку, скажы праз некаторы час, што тады ён быў у руках шамана жоўтае пыляны, і калі яно вылецела з туйнука, на яго наскочыў чорны каршун, імгненна падхапіў пыляны і паляцеў. Але кіджакчы ніхто не паверыў.

Замучаны шаман прысеў побач з хворым хлопчыкам. Няспешна павярнуў галаву да Халы бая:

— Спатрэбіцца чорны баран!..

Праз галаву тых, хто сядзеў побач, Халы бай аддаў некаму загад прыцягнуць чорнага барана. Два маладыя чалавекі хутка прыцягнулі барана. Шаман зняў пояс, абкруціў шыю жывёлы і пачаў вадзіць барана вакол хворага. Пасля трэцяга круга баран паваліўся і здох на гэтым месцы.

Шаман, здымаючы пояс з шыі барана, прамовіў некалькі слоў у бок Халы бая:

— Няхай закапаюць там, дзе людзі не ходзяць!..

Тыя, хто прывялі сюды жывога барана, адцягнулі мёртвую жывёлу.

Халы бай патлумачыў жонцы, што гэты баран — «учук», ахварапрынашэнне. Алах прыняў, значыць, хлопчык вылечыцца!..

Рыжы шаман скрыжаваў рукі:

— Алах акбар!..

А хлопчык быццам чакаў гэтага моманту, прыўзняў галаву, павярнуў яе, некага шукаючы, убачыў маму, ледзь чутна прамовіў:

— Мама... есці хачу!..

Гэта было першае жаданне хлопчыка за апошні месяц. Але гэта было жаданне чалавека, які вярнуўся да жыцця.

Тры дні гасцяваў шаман у аўле Халы бая. Тры дні увесь аўл баяваў за кошт бая. На чвэрты дзень ўвечары, калі вакол ужо сцімнела, бай і шаман адышлі ўбок. За аўлам, пад велізарнай дзюнай, яны спыніліся.

Халы бай перайшоў на дзелавы тон:

— Атрага Кандыма пасецца непдалёку ад аўла... Тысяча галоў... як і дамаўляліся. Калі зачочаш, тады можаш і забіраць з сабою!..

Рыжы шаман расчасаў пальцамі сваю знакамітую бараду і амаль шэптам вымавіў:

— Мы ні аб чым не дамаўляліся!..

Бай у здзіўленні падняў бровы:

«Наўжо і тысячы баранаў яму мала... гэта ж... цэлы статак!»

Шаман, адчуўшы, што цяпер ён гаспадар становішча, прадоўжыў:

— Я яшчэ свой ахлік не прызнаючы!..

Цяпер мне самому патрэбна дапамога!.. Джыны ўзялі ў палон маю душу!..

Перад вачыма шамана мілганула маці хлопчыка. З доўгімі валасамі. З вачыма, з якіх цяклі буйныя слёзы. Святло лямп адбівалася праменьчыкамі на доўгай шыі маладой жанчыны!..

— Бай, мне не патрэбна тысяча баранаў!.. Мне патрэбна маці хлопчыка!.. Хаця б на адно імгненне!.. Каб вылечыць душу!..

Як ён асмеліўся! Як толькі ён адважыўся гаварыць такое!.. самому Халы баю!.. Ён што, не бачыць, што ў бая на поясе вісць гезлік — велізарны нож!.. Пасля гэтых слоў выйсца адно!.. Але...

У бая перад вачыма прайшло апошняе шчаслівае імгненне камланія!.. Ён пачуў голас унука, які падняў сваю маленькую галаву. Гэтая галава да бая каштуе вельмі дорага. Самая дарагая рэч!.. Адзіны нашчадак!..

Але тое, што шаман патрабуе ўзамен, таксама!.. да сённяшняга дня было самым дарагім!.. Тонар. Вось што патрабуе шаман. Ён жадае зганьбіць яго.

Калі не... калі не... Тады ён можа!.. Ён можа зрабіць так, што хлопчык ізноў ляжа!.. І ніколі ўжо не падымецца. Ён гэта можа!.. Які жак!

Халы бай дзюмаю рукамі абхапіў свой велізарны цяльпек — шапку.

Шаман стаў у чаканні. Ён разумеў складанасць становішча. Але не мог паехаць адсюль!.. хворым!.. Не хацеў, каб пасля дзяўчынны шукалі шамана. Ці знойдуць? Такого, як ён, — не знойдуць!

Ён убачыў, што Халы бай павярнуўся і пайшоў да юрты. Да юрты дачкі!.. Бачыў, як яна выйшла з юрты. Бачыў, як набліжалася да яго. Уся ў слыхах. З вялікіх вачэй цяклі буйныя, не меней прыгожыя, чым іх гаспадыня, слёзы. Прыгожыя і горкія!..

Вось яна побач!.. Шаман падняўся на дзюну!.. Яна за ім!.. Азіраецца, чакае, калі бацька паклікае яе назад. Але не паклікаў!..

Велізарная дзюна схавала іх ад чужых вачэй.

Яна не ведае, што бацька ўжо ляжыць у юрце!.. мёртвым!.. А побач ляжыць яго нож!..

«Ёсць адно пачуццё, што завецца

Штогод у нашу краіну з розных куткоў свету з'яджаюцца літаратары, каб узяць удзел у Дні беларускага пісьменства. Геаграфія шырокая: краіны постсавецкай прасторы, блізкае і далёкае замежжа. Беларусы заўжды рады сустрэцца гасцей, тым больш калі яны нясуць мастацкае Слова. Напярэдадні свята пісьменства прадстаўляем творы некаторых з іх, перакладзеныя на родную мову.

Салімі ХАТЛАНІ (Рэспубліка Таджыкістан)

Мой Таджыкістан

Заветны светлы край наш на зямлі —
гэта ты!
Дзе мы калісьці юнымі былі — гэта ты!
Радзіма наша, вечная вясна,
Герояў памяць свята захавала!
У бітвах жорсткіх іх нямала пала,
А памяць продкаў — вечная яна!

Радзіма наша!
Вечная любоў!
Свято надзеі нашай, нашай веры!
Таджыкістан, зямля маіх бацькоў,
Табе я прысягаю зноў і зноў
І так хачу, каб ты аб гэтым ведаў!

Таджыкістан, імчыш у будучыню ты!
Гарант свабоды нашай — гэта ты!
Тваю мяжу надзейна закрываем,
І дом свой для нашчадкаў захаваем!
Бо дом наш — гэта ты і толькі ты!

Радзіма наша!
Вечная любоў!
Свято надзеі нашай, нашай веры!
Таджыкістан, зямля маіх бацькоў,
Табе я прысягаю зноў і зноў,
І так хачу, каб ты аб гэтым ведаў!

Жыццё

Жыццё сваё хачу з табой звязаць,
Хоць я не ідэал, што там казаць.
Ды зразумеў, што ты адна мне трэба,
З табой хачу жыццё пабудаваць.

Калісьці стрэў цябе я на бяду!
Другой такой прыгожай не знайду!
І я цябе прашу са мной застацца,
Я на край свету за табой пайду!

Жыццё не цукар, ёсць і горыч там,
І ўсё ж яно за ішасце будзе нам!
Хачу сваё жыццё з табой правесці,
Сваё каханне я табе аддам!

Хоць стрэў цябе калісьці на бяду,
Другой такой прыгожай не знайду!
І я цябе прашу са мной застацца,
Я на край свету за табой пайду!

О, каханая, што пакінула казку маю

О, каханая, што пакінула казку маю,
У чыёй казцы ты чужаземкаю зараз
блукаш?
Днём агульнае нашай радзімы я памяць
тваю назаву...
Дзе ж той шлях, на якім я калісьці цябе
напаткаю?

Подых ветрыку летняга,
кроплі дажджу на акне,
Водар першы вясновы адразу ж
табе адсылаю...
Ты без голасу зараз, таму што адна,
без мяне,
Голас сэрца свайго я табе
адаслаць абяцаю!

Голас сэрца майго...
Ну, а ў ім мае вечныя сны,
Тыя сны ты пазнаеш і ў абдоймы
заклучыш з ахвотай...
Аб радзіме, аб першым каханні
напомяць яны,

Абаронаю стануць табе ад тугі
і самоты.

Пазіраюць з надзей на шлях смутку
поўныя вочы мае,
Ты калісьці пайшла ім у пошуках марных
спакою...

О, каханая, як жа цяпер мне цябе
не стае!
О, калі ж будзе дзень і мы стрэнемся
зноўку з табой?!

О, каханая, што пакінула казку маю,
Ты павязана пугамі нормаў,
чужых меркаванняў...
Я той казачнік, што стварае апошняю
казку сваю,

І ў той казцы цябе я зраблю
каралевай кахання!

Бадзьяга

З тугой назаўсёды павязаны,
Мой лёс — падавацца прэч
І з марамі неадвядзенымі
Шукаць цікавых сустрэч.

Бадзьяга я адзінокі,
Маўклівы і чарнавокі.

А сэрца ў грудзях калоціцца,
Хоць я яго так берагу.
Бо сэрцу каханна хочацца,
А я ад кахання бягу.

Бадзьяга я адзінокі,
Маўклівы і чарнавокі.

Я крокамі мару мераю,
Чужую зямлю пазнаю.
Нясю ў сваім сэрцы веру я
І шчырую песню сваю.

Бадзьяга я адзінокі,
Маўклівы і чарнавокі.

Слёзы твае

Кроплі вясновага дожджыку —
слёзы твае.
Ранкам расінкі на ружах — слёзы твае.
Трывожна дрыжаць на вейках

слёзы твае,
У стомленым сэрцы хаваюцца
слёзы твае...
Не толькі ад ішасця здараюцца
слёзы твае.

Кахання твайго прыстанішча стылае
ад тугі,
Усё зацярушана попелам сэрца тваё
ад тугі.

Агонь твайго позірку згаснуў ад суму
і ад тугі,
Часта заснуць не можаш начамаі ты
ад тугі...
І дожджыкам з хмаркі сыплюцца слёзы
твае ад тугі.

Калісьці радасці слёзы з вачэй каханай
цяклі,
І мы, як адзінае цэлае, у час той
ішчаслівыя былі.
І нават слабасці любай мяне
ў палон узялі,
Кахання яе парывы ў сад мяне
райскі вялі...
Калі ж тыя слёзы ішчаслівыя з бурлівай
паводкай сплылі?..

Няма ў мяне стымулу іншага,
як толькі з табой быць,
Няма падарунка лепшага, як толькі
з табой быць.
Няма суцяшэння сардэчнае, чым толькі
з табой быць,
Сусвету не будзе лепшага, чым той,
дзе з табой быць!
Мне слёзы твае, горкія і радасныя,
да скону ў сэрцы насіць...

З таджыксай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Улугбек ЕСДАЎЛЕТ (Рэспубліка Казахстан)

Ёсць перыяды ў мяне душэўнага спакою,
Жыць прыемна, ды і пішацца
з ахвотай...
А бываюць дні, дзе ўсё не так і ўсё не тое,
Нібы трэснула люстэрка з пазалотай.

У хвіліны гневу джаліць я магу стралою
з лука,
Магу шабляй вострай над галовамі
бліснуць.
Але доўга ў гневе быць — самота
і дакука,
Лепш спыніцца і віна салодкага глынуць.

Без ішчыта мае пачуцці,
маё сэрца без даспехаў
І душу ішчыміць у прадчуванні
блізкае бяды.
І здаецца, хтосьці блізка ад мяне
надоўга з'ехаў,
І магчыма, што ніколі ўжо
не вернецца сюды.

Часам на сябе нібыта збоку пазіраю,
Зразумець спрабую: моцна я змяніўся
альбо не?..
Я сабе дарую віны, хоць другіх за
іх караю...
Так залізвае сабака свае раны на спіне.

У агні я не згараю, на вадзе плыву
без страху,

Я — уцёс, і мора хваляй аб мяне
іштодзённа б'е...
У агні я не згараю, на вадзе плыву
без страху
Нібы льдзіна, толькі льдзіна днём
вясновым расце...

Не выходзь за паэта, краса маладая,
Каб затым не застацца ўдавой.
Бо як толькі натхненне яго пакідае,
Рызькуе паэт галавой.

Не вядзіся, дзяўчына, на славу паэта,
Бо скандальнай бывае яна.
І навошта табе адувацца за гэта,
Ці ж твая ў тым, дзяўчына, віна?

Бо паэт і вятрам і маланкам адкрыты,
Яму хочацца полымем быць.
Але ў полымі гэтым так хутка
згарыш ты,
Як не зможаш паэта забыць.

Яго вершаў пляшчота хай цябе
не падмане,
Лепш табе іх зусім не чытаць!
Будзеш доўга брысці ты ў суцэльным
тумане,
А паэт будзе ў неба ўзлятаць!

Ідылія

Не ў доме, а ў садзе я сёння пасплю,
Вы мне пасяліце кілім на зямлю.
На ім не прастыну, бо лета навокал,
А іолахі, гукі начныя люблю.

Вось птушка на цьмяным небе імчыць,
Вось Месяц за хмарку прылёт адпачыць.
Вось зоркі начны карагод пачынаюць,
Каб сэрца маё хоць крыху падлячыць.

За садам арык свае воды нясе
І ноч з прахалодай брыдзе пакрысе.
Дай сад мне ў сабе і ў табе разабрацца,
Каб ранкам прайсці басанож на расе,
Каб іолах лістоты гаворкай мне стаў,
Каб ветрык мне іштосьці на вуха
ішптаў.

Дай сад мне хоць крышку свайго
чараўніцтва,
А я б табе ўсё за такое аддаў!

Таму сёння ў садзе паспаць я магу
І ў сэрцы чараўную ноч зберагу.
А ранкам, як мама карову падоіць,
Я з саду дамоў басанож прыбягу.

З казахсай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Зульфія ХАНАНАВА (Рэспубліка Башкартастан, Расійская Федэрацыя)

Дзе Вы?
Імя якое прысудзілі мне?
Хто я такая ў Вашым шытку лёсу?
Сустрэчная, што ценем праміне,
ці рэч звычайная,
што не шкада да стосу?
Мелодыя няспетая?
Ці не —

малітва я, забытая малітва...
Такая развядзіць і кране,
душу такая разгарне нібыта.
А можа, ініае прысвоілі імя?
Лучына светлая
...таксама падыходзіць.
Падкова на дарозе, можа, я?
Ды хопіць мне гадаць,
кажу ўжо: годзе!
Няхай падкова ржавая,
няхай!
Няхай
забыўся на дарозе хтосьці!
Галоўнае не гэтае, бадай.
Галоўнае —
дзе зараз ягамосці?

іерогліфам “вернасць”...»

Дзе Вы?
Дзе Вы, мой мілы чалавек,
што быў найдаражэйшым мне калісьці,
што прысудзіў,
нарок мне імярэж?
Што быў са мной,
але, на жаль,
на жаль,
калісьці.

* * *
Я вяночак спляту. Ды не з красак
вясновых — з пачуццяў.
Хай вясклай зайграюць у сэрцы
шчаслівым маім.
А як месца не стане, пачне сонцаграі
баламуціць,
Расчыню шчыра сэрца —
у небе спяваць маладым.

Колькі дзён і начэй ад цябе хваляванне
хавала:
У дрыжання лістоты, у ціхіх крокі
дажджу,
У раз’ятраны снег, ад дыхання любові
расталы,
Сакавіцкія слёзы напалоханага капяжу.

Ты заўсёды быў побач: між нами
адлегласць малая.
Працягні толькі рукі, далоні сагрэю
цяплом.
Крок насустрач зрабі і не бойся нікога —
я тая.
Крок насустрач зрабі: вы’ем келіх
кахання нагбом.
З башкірскай.
Пераклад Іны Фраловай

Валеры ТУРГАЙ
(Рэспубліка Чувашыя,
Расійская Федэрацыя)

* * *
А ў Мінску зноў надвор’е сапсавалася
І вецер злосны дуб стары шматуе,
Зусім нядаўна быў я ў гэтым Горадзе,
Яго душа заўжды з любоўю чуе.

Зусім нядаўна быў я ў гэтым Горадзе...
Да гэтага не раз бываў я ў Мінску.
Я Горад светлы палюбіў сардэчна,
У ім душа знайшла сваю пратіску.

Ён неаднойчы ішчэціўся руінамі,
Пэратварыўся неаднойчы ў попел...
Ды ўваскрасаў, нібыта горды Фенікс,
На крылах дужых узлятаў высока.

Сягоння зноўку дзень пагодны ў Мінску,
Ды вецер злы шматуе дуб старэчы...
Гасподзь Святы, уберажы мой Горад!
Прашу Цябе ўсім болям чалавечым.

О Божа! Хай суціхне злосны вецер,
Хай дуб стары устане пад зарой!
Мне надта дарагі сяброўскі Горад!
Я не хачу, каб ён сцякаў крыжэй.

Мне надта дарагі сяброўскі Горад!
Люблю яго адкрытаю душой!

Вольга Бергольц

Давялося пабыць ёй у пекле на дне:
Ленінград... Галадуха... Мароз...

Небыццё...
Ды не знішчыць Надзеі драпежнай вайне,
Калі сэрца так гарача любіць Жыццё.

Што тут новае скажаш між лютых
нягод?
Ці патрэбна гульня гучнаспеўная слоў?
Толькі вера жыла ў непакісены Народ
Ды не стыла ў душы да Радзімы любоў.

Заклікала Айчыну ў будзе ратаваць,
Смела смерці пагрознай у вочы зірнуць
І жыццё за свой горад любімы адодаць,
Яго заклік змагарны ўсім сэрцам пачуць.

Дзень пахмуры... Блакада...
Жывы Ленінград...
Смерці згубнай шалёна вятры загулі.
А Душа на нябёсы падасца наўрад,
Калі подзвіг не здзейсніць на роднай зямлі.

Боль вайны не павыстыне ў далечы год:
Ленінград... Галадуха... Мароз...
Небыццё...
У адно паяднаны Яна і Народ!
І міма яе — светач твой зыркi, Жыццё!

З чувашкай.
Пераклад Міколы Мятліцкага

Салават ЮЛАЕЎ
(Рэспубліка Башкартастан,
Расійская Федэрацыя)

Родная краіна

Мне мілей няма зямлі:
Рэкі чыстыя, палі,
Беразняк і вербалоз —
Я там нарадзіўся, рос...

Я пра вас не забываю,
Вас у сэрцы захаваю,
Галавой пад неба ўстаў
Велікан сівы Урал,
І паблізу, і здаля —
Гэта ўсё мая зямля!
Вечна б я табе спяваў,
Цябе ў песнях праслаўляў!

Толькі лёс мой сумна склаўся:
Я з табой навек расстаўся.
У чужых жыву краях,
Аб табе сумую я,
Светлая мая зямліца...
Ты мне можаш толькі сніцца...
Там прастор лясоў, паляна,
Там Урал, мой велікан!
Ну, а тут адна палёкка:
Ледзь павее ветрык лёгкі,
Прынясе ён весткі мне
Аб радзімай старане,
Аб знаёмых тых мясцінах,
Аб крыніцах, лугавінах,
Аб зямлі, дзе грозная ўстаў
Да нябёсаў мой Урал.
Ён прыносіць весткі мне...

З башкірскай.
Пераклад Геннадзя АЎЛАСЕНКІ

Салім АШУР
(Рэспубліка Узбекістан)

* * *
Тых паляна, дзе ягняты скакалі заўзята,
Водар быў мне заўсёды як радасць,
як свята.
Я ў душы базіліка спяліў араматы,
І далёкіх дарог гарызонт залаты
Быў з табой і са мной, нібы момант
святлы,
На ускрайку сяла на узгорку халмісты,
Рассыпаліся чыстыя росаў маністы.

Ціха ранак свяціў мне агнём
прамяністым,
Нібы бацькавай шчодрой магутнай
рукой
Бласлаўляў родны край, што заўсёды
са мной.
І кастрамі калючак вярблюджых
святло
Сярод стэпаў палынных магутна цвіло
І дарыла мазолістых рук мне цяпло.
Нібы стэп насылаў жывую ваду
І казаў мне, што я з ёю не прападу.
Апісаць гэта — алоўкі наплавяцца ўраз,
Бо гарачы і светлы мой будзе расказ.
Пра людзей дарагіх, пра цудоўны
наш час.
Дахі нашых дамоў свеціць нам вышынёй,
Я і думку сваю мару бачыць такой.

Чараты тут шумяць і гудуць, як вятры,
І палаюць, нібыта начныя кастры.
Тут аулаў зямля вучыць нас гаварыць.
Мае думкі цвітуць тамарыскам вясной,
Калі, гледзячы гэта, я бачу душой.

Я ляпешку жаваў, размачыўшы ў вадзе.
Мама, я абяцаў быць апорай табе

Быццам водзук далёкіх званой.
Забыць яе, як забытую кветку!
Забыць яе, як забытую кветку!
А яна ўжо забыла цябе
І не хоча цябе ўспамінаць.
Забыць яе, як забытую кветку!

Ван ГАЧЖЭНЬ
(Кітай)

Абцяцанні

Не трэба верыць абцяцанням,
Яны як шышкі ёлкі, дзе
Гараць з надзеяй на святанні,
А к вечару іх бляск спадае.
На лёс уласны спадзявайся
І сам яго сабе малой,
Навошта кім-небудзь здавацца,
Са слова вымаві: «Люблю!»

Вецер не можа

Вецер не можа прымусяць мяне сумаваць,
Дождж мне журбы не наложыць пначыць.
Вецер і дождж не нагоняць на сэрца тугу,
Снег і залевы спакойна сустрэць я магу.

Вернасць

Ёсць адно пачуццё, што завецца
іерогліфам «вернасць»,
Вершы ёсць, што крывёю з’яднаны,
Жыццё ёсць, што мацуюцца верай,
Быццам з бураў і ветраў трывожных
сатканы.

Шлях, што вёў і ў мінулае,
мкнецца наперад,
І напоўніцца сэрца чаканай надзеяй,
І наш лёс, быццам раптам
адчыняцца дзверы
Проста ў вечнасць. І я ў гэта веру.

Сюй ЧЖЫМО
(Кітай)

Пакідай

Пакідай жа хутчэй, пакідай!
Сярод розных людзей пакідай!
Я адзін на вяршыні ўначы,
Пакідай жа хутчэй, пакідай!
Нада мною адзін небасклі,
Я адзін, пакідай, маладоціц!
І знікай у высокай траве.
Пакідай жа мяне, маладоціц!
Вунь вароны герגעчуць ўначы,
Пакідай мяне, сцішаны сон!
Вунь знікаюць ужо міражы,
Ты таксама, мой сон, пакідай!
Я сустрэну з усмешкай цяпло,
Што мне дорчыць вечары свет,
Хваляванне салёнай вады
І лісточак на хвалях марскіх.
Пакідай мяне ўсё, што прайшло,
Я да новых вяршыняў лячу.
Пакідай мяне ўсё, пакідай,
Бо бясконца віруе жыццё.

Райская вавіна

Ах, які на святанні пейзаж!
Лістапад, што бясымуна плыве,
І высокі бамбукавы плот.
А за ім лёгкі чуюцца смех.
Ён ад вуснаў дзявочых ляціць,
І я чую дыханне яго.
А з вясковай хаціны цяпло
Прабіваецца ў ранішні свет.
Птушка кліча працную мяне.
О, якое адкланне ізноў!
І хоць бачыў усё ў жыцці:
Перамогі, самоту, бяду,
Мне праз смех гэты бачыцца рай,
Мора думак, бы велічных хваль,
Нібы часу таемнага пулс.

З кітайскай.
Пераклад Навума ГАЛЬПЯРОВІЧА

Апошні раз...

Апавяданне

Ягор БАРЫСАЎ
(Рэспубліка Саха,
Расійская Федэрацыя)

Пасля надакучлівага зімовага сну прырода нарэшце дачакалася свайго жаданага абуджэння. Адрозна зялёным агнём ярка ўспыхнулі кроны дрэў, лагодным маладым цветам ускалыхнулася палівае разнараўе. Паўночная прырода дыхнула сваім доўгачаканым п'янілым і непаўторным водарам. І ўсё ў ёй, што даўно ўжо рыхтавала сябе да гэтага спрадвечнага свята, ажыло, загаманіла і зашчыбятала і адрозна пачало апранацца ў свае самыя звябныя ўборы. Наперабой закувала зязюлі, стараючыся дагадзіць новаму, яшчэ шмат у чым не сцверджанаму лету. І ў гэты самы час, напоўнены радасцю і святлом жыццесцярджэння, на ўскрайку пашы, развіталася з жыццём адзінокай цёмна-шэрай кабыла. Яна ледзьве трымалася на нагах і ўся аж трэслася ад жаху і невыноснага болю. З пакалечаных бакоў яе крывавамі лапінамі звисала разарваная скура. Пры кожным цяжкім выдыху з глыбокай раны на левым баку надзімаліся і лопалі гарачыя крывававы пухіры. І ўсё гэта жажлівае, па-дзікунска недарэчнае ніяк не вязалася і не ўпісвалася ў светлую і святочную гармонію шчасця і любові абуджанай прыроды.

А яшчэ зусім нядаўна яна ціхамірна і шчасліва разам са сваім бесклапотным жарабяткам гуляла па гэтай пашы, смакавала гэтую сакаўную, з добрай зямной саладзінкай, траву. Цёплы ранішні вятрэц лашчыў яе адлівастую грыву, і нішто навокал не прадказвала ніякай

бяды. А яна нахлынула раптоўна і нечакана. Вялізны, як шэрая хмара, мядзведзь, цяжка дыхаючы нечым рэзкім і непрыемным, засланіў адрозна ўсё перад яе вачыма. І нейкая невядомая сіла адштурхнула яе ўбок. І тут, нібыта праз туман, краем вока яна ўбачыла, як звер, крыху замітусіўшыся, кіруецца да яе жарабяці, напэўна, вырашыўшы, што гэтая здабыча для яго будзе самай лёгкай. І яна, маці, з усіх сіл кінулася ратаваць сваё дарагое дзіця, умомант апынуўшыся паміж імі — страшыдлам-зверам і кволым жарабяткам. Ад цяжкага ўдару па хрыбце адрозна пацімнела ў вачах, і яна адчула, як глыбока ўпіліся ў яе цела вострыя кіпці. Спрабуючы адабавіцца капітамі, яна яшчэ паспела заўважыць, што жарабятка засталася недзе далей ад гэтага страшнага відовішча. Усё ж змагла адцягнуць увагу зверна на сябе. І ўся злосць небяспечнага страшыдла цяпер абрушылася на яе. А той, не даючы апамятацца, наваліўся ўсім сваім цяжарам на пакалечаную цела. Нешта яшчэ вастраішае ад кіпцяў, а гэта былі клькікі, кінжалына рэзала яе плоць, а яна адчайна адбівалася, спрабуючы вырабца з-пад гэтага невыноснага цяжару, але сіл ужо не хапала. І тут драпежнік адчуў сваю перамогу. І калі ахвяра ўрэшце рухнула на прымятую траву, паветра рэзанула рэзкае, трывожлівае і працяжнае ржанне. Гэта, рашуча рассыпаючы перад сабою грыву і ўздзібіўшы хвост, імчаў на дапамогу ваяк табуна Чорная Сажы. Жарабец з разбегу рынуўся на драпежніка-пераможцу і ўсчаў маладзіць яго цяжкімі капітамі. Раз'юшаны мядзведзь, пакінуўшы кабылу, усю сваю злосць цяпер скіраваў на яе абаронцу. Разумны жарабец выбраў іншую тактыку. Ён вырашыў весці драпежніка сваім следам, выманьваючы з месца злачынства яго мага далей, усё яшчэ спадзеючыся захаваць жыццё параненай жаробцы і абавязкова выратаваць іх маленькае жарабятка. Звер шалеў ад драпежнасці, гнаўся ўслед за яшчэ адной ахвярай і збоку нават выглядаў смешна: куляўся, падскокваў, як той надзьмуты мяшок. Вузкія шчыліны

яго вачэй іскрыліся агнём раз'юшанасці і гневу. Хутка яны ўдваіх — і даганяты, і ўцякач — зніклі за далаглядам.

А да параненай кабылы нібыта пачало вяртацца жыццё. У нейкі момант адчуўшы ў сабе сілы, яна з цяжкасцю пачала падумацца. А калі ўстала на ногі, пачала позіркаць, які ўвесь час то ўспыхваў, то згасаў, шукаць сваё дзіця. Але, не знайшоўшы яго, перамагаючы нясцерпны боль, апошнімі намаганнямі хапіўшы ў ноздры свежага паветра, слаба і жаласна заржала.

Прыгожае жарабятка, усёй сваёй гнедай масцю падобнае да маці, хіба толькі белая рыска на лбе была бацькава, збянтэжана бегала на ўскрайку пашы, не знаходзячы сваёй маці. І раптоўна, злавіўшы чуйнымі вушкамі родны голас, няўпэўнена, спыняючыся і прыслухоўваючыся, пабегла на гэты дарагі кліч. Ужо калі да маці было зусім блізка, спыніў яе нейкі дзіўны і незразумелы пах. Адкуль яго было ведаць, што гэта пах крывы і смерці. Спалоханае, яго тонючкім сваім горлейкам заржала, і галоско яго быў падобны да плачу. Смяротна раненая маці паспрабавала зрабіць крок у яго напрамку, але страшны боль у пераломленым бядры змусіў яе спыніцца. Ужо зусім знямоглым голасам яна заржала. Жарабятка тут жа падбегла да маці і, намацаўшы мязы жаданыя саскі, адрозна прыліпла да іх. Нічога не кемячы, незадаволеннае слабенькімі струменямі малака, жарабятка прагна і настойліва білася мязы і выма маці. І гэтак яго няўцямнае тоўхненне болам аддавалася ў цела маці-кабылы. Разуменчы, што сваё мілае дзіцятка корміць апошні раз, яна трывала гэты боль, намагаючыся аддаць апошняе, што заставалася ў яе ад зусім невялікага прыпасу. І, мабыць, кружылася ў галаве зараз толькі адно: «Гора маё, ці зможаш ты выжыць без мяне? Балюча нават уявіць, як будзеш зайздросліва глядзець ты на тых жарабятках, каго абмінула сірочая доля. Ты яшчэ гэтага не ведаеш і ад таго табе добра». Слёзы жаласным градам каціліся з яе пакутлівых вачэй, яе жарабятка

гэтага не бачыла. А можа, бачыла, ды нічога не разумела. Яму ўсё ж хапіла матчынага малака, каб наталіць голод. Яно здаволілася і адчула ў сабе патрэбу адпачыць, нават заснуць пасля нядаўняй беганіны па толькі што зазеленай пашы. Маці, між тым, знемагала, ледзьве трымалася на нагах, але гэта ўсё бачыла. Маці баялася толькі аднаго: упасці на гэтую зямлю і ўжо болей ніколі не падняцца. Самае роднае на свеце цяпло мілага дзіцяці нібыта надавала ёй моцы, хоць і не суцішала невыноснага болю. Ціхай і найсаладзейшай млосцю яно прайшлося па ўсім яе целе і пранікла ў самае сэрца, якое цалкам было напоўнена болам. Яе пакідалі апошнія жыццёвыя сілы, але і ў гэта трагічнае імгненне, яна, маці, ўжо добра разуменчы, што гэта не сон, што так падступаецца сама смерць, думала толькі пра сваё маленькае жарабятка. І перад тым, як апошнім разам у яе вачах міглынуць і гэтая зямля, і гэтае сонца, ёй балюча падумалася яшчэ вось пра што: «Толькі б не зачаліць малое, калі буду падаць!» І сонца адрозна назаўсёды пагасла ў яе вачах. Жарабятка ў гэты час салодка драмала на прытомнай зямлі. Яно многа чаго не бачыла і не разумела ў той дзень.

Калі, апошні раз пахіснуўшыся, яна рухнула і, расцягнуўшыся на траве, застыла, малое раптам расплюшчыла вочы і зразумела, што здарылася непраўнае. І, не ведаючы, што рабіць, яно забегала, замітусілася, адчуваючы сваю безабароннасць і зусім незразумелае гора. Сіняваты маладзиковы сярпок, што намалываўся раптам на высокім небе, быў сведкам усяго гэтага. І, спалоханы і ўражаны ўсім, ён раптам і сам нібыта замітусіўся, пацімнеў і тут жа схваўся за верхавіны лесу. Напэўна, бачылі ўсё гэта і зязюлі, якія яшчэ нядаўна наперабой кукавалі тут, славічы светлае абуджэнне сваёй зямлі. Заўтра раніцою яны зноў закукуюць у гэтай самотлівай прасторы, але той радасці, якую ім абяцала сама вясна, у куванні ўжо не будзе.

Пераклад з рускай
Казіміра КАМЕЙШЫ

Другое жыццё

Апавяданне

Уладзімір ДЗЕТКАЎ
(1937—2009, Курская вобласць,
Расійская Федэрацыя)

Дружбы ў іх не атрымалася. Відавочна, абодва вінаватыя, але ж у старэйшага адказнасць павінна быць большай. Не заўважыў бацька, як сын ростам дагнаў. Але калі першы раз убачыў з цягарэтай у роце, не трацячы лішніх слоў, сурова адлупцаваў. Круты быў. Характар як кіпень: не сagraваў — ашпарваў душу.

Але ж яблык ад яблыні недалёка коціцца... Сын затаіўся, але ведаў сваё.

Прышла пара і гарэлкай дыхнуць... І зноў цяжкая бацькава рука прагулялася па непакорным. Аднак не вырвала слоў раскаяння. Толькі злыя агеньчыкі запаліла ў працверзелых вачах.

З той пары біць не перастаў, але позна: для слоў шлях ужо заслонены там, дзе кулак пахадзіў. І настаў дзень, калі ў рэзкай спрэчцы выпаліў сын напрамую:

— Усё, баця, заканчваў прапаведзі. Я не прасіўся ў цябе на гэты свет, сам вырадзіў. І няма чаго мне даўгі лічыць. Дай пажыць як умею, не маленькі.

— Сьдзі з вачэй! — толькі і сказаў тады бацька, цямяючы тварам.

Пайшоў. Уздыхнуў вольна. Ды, відаць, паспяшаўся святкаваць свабоду. Таму што жыць не вельмі ўмеў. Сябрукі ўсё па-свойму павярнулі: гулянкы, выпіўкі, розныя свае справы... Рабочы хлопец, а пакаціўся па крывой сцяжынцы...

Аднойчы зімнім вечарам у хату ўскочыла суседка.

— Косцю вашага ў парку забіваюць! — задыхаючыся, выкрыкнула яна.

Бацька як бгўў ў дамашнім, так і кінуўся на вуліцу... Білі трое. Білі прафесійна, з разлічанай жорсткасцю. Ускочыў у карны трохкутнік. І своечасова: сабой перахапіў нож, адрасаваны сыну...

...Як даўно не абдымалі яго гэтыя родныя рукі... Як добра, як лёгка. Але чаму яны так дрыжаць? Чаму сам ён стаў раптам такім слабым і не можа адказаць сардэчным абдымкам?... Ах, ды гэта ж...

Прыціснуўшыся адзін да другога, яны марудна аселі на стапаны снег. Разам з рэжучым болам у баку працяла думка пра тое, што здарылася. І ён ледзьве прамовіў словы, якія маглі спыніць сэрца:

— Вось табе... сыноч... другое жыццё... — цані яго даражэй...

А сын, звар'яеўшы ад болю і гора, прыціскаў да сябе абмяклага цела бацькі і, сілячыся ўзняцца на ногі, мармытаў рассечанымі губамі:

— Тата... тата... уставай, прастудзішся...

Пераклад з рускай
Міхася СЛІВЫ

Фота Кастуся Дробава.

«Выдавецкія валы так марудна ходзяць, а падагнаць іх не можа нават крытыка»

Пра што пісалі беларускія пісьменнікі расійскаму літаратуразнаўцу

Імя, асоба Аляксандра Іванавіча Аўчарэнкі былі добра вядомыя ўдзельнікам беларускага літаратурнага працэсу ў 1960—1980-я гады. Нарадзіўся ён у студзені 1922 года ў Туркестанскай АССР у сяле Грыгор’еўка (цяпер тэрыторыя Кыргызскай Рэспублікі). Закончыў Маскоўскі педагагічны інстытут імя Н. К. Крупскай. Доктар філалагічных навук. Працаваў у Інстытуце сусветнай літаратуры. Загадваў сектарам Поўнага Збору твораў М. Горкага ў 1965—1988 гг. Вельмі шмат пісаў пра нацыянальны літаратуры Савецкага Саюза. Відаць, ці не найболей — пра творчасць беларускіх празаікаў. Двума выданнямі (у 1971 і 1978 гг.) выйшла яго манаграфія «Сучасны беларускі раман». Шмат сіл і часу Аляксандр Іванавіч аддаў працы ў Савецкай літаратуры Саюза пісьменнікаў СССР. Усе гэтыя акалічнасці і накладвалі пячатку на стасункі Аляксандра Іванавіча з беларускімі пісьменнікамі, найперш — з вядомымі і сёння стваральнікамі беларускай прозы другой паловы XX стагоддзя.

Аляксандр Аўчарэнка.

адпаведна, і тады, калі вяртаешся аднекуль, а пасля абжываешся... Словам, наспеў час садзіцца за стол.

У нас усе чакаюць Ваш артыкул у «Новым мире» № 12.

А што з выступленнем у «Правде»? Вы ж збіраліся выступіць там з артыкулам...

Мы тут вылучылі Вас перад інстанцыямі на атрыманне звання заслужанага работніка культуры БССР...»

З аднаго з лістоў вынікае, што А. Аўчарэнка чытаў беларускую прозу і ў арыгінале, на беларускай мове. У 1983 годзе «Маладосць» друкуе — у трох нумарах — раман Івана Чыгрынава «Свае і чужынцы». Беларускі празаік адрэагуе Аляксандру Іванавічу нумары «Маладосці»... І піша крытыку, якому даварае: «...Вы заўсёды чыталі мае раманы ў арыгінале, дык і цяпер вырашыў паслаць Вам часопісы... Будзе здароўе (Чыгрынаў ведаў, што ў яго адрасага былі праблемы са зрокам. — К. Л.) і ахвота — прачытайце.

Даўно я Вас не бачыў. Але вось у нас гавораць пра сумеснае пасяджэнне савета па беларускай літаратуры і савета па перакладах. Можна быць, да нас нават прыедзеце. Хаця, канешне ж, кожнаму правінцыялу хочацца ў Маскву.

Я Вас абдымаю і кланяюся жонцы. Не хварэйце. Ваш Іван Чыгрынаў. 23. 3. 83 г. Мінск».

У лютым 1986 года Іван Гаўрылавіч падрабязна піша пра падрыхтоўку да чарговага пісьменніцкага з’езда. І выказвае спадзяванне, што Аляксандр Іванавіч прыедзе ў Мінск... Напрыканцы заўважае: «Чытаю выступленні Алены Аляксандраўны ў «Комсомолке». Перадавайце ёй прывітанне». Размова — пра дачку Аляксандра Іванавіча, на той час журналістку «Комсомольской правды» Алену Аўчарэнка.

...Час паказвае, што для паўнаватраснага развіцця нацыянальнай літаратуры заўжды патрэбны шырокія стасункі, увага да здзейсненага з розных бакоў.

Дочкі літаратуразнаўца — доктар філалагічных навук Вольга Аляксандраўна, спецыяліст па партугальскай і англійскай літаратуры, перакладчык, і Алена Аляксандраўна, журналіст-міжнароднік, — беражліва захоўваюць творчую спадчыну, архіўныя матэрыялы, звязаныя з іх бацькам. Дзякуючы Вользе Аляксандраўне і Алене Аляксандраўне, удалося пазнаёміцца з лістамі беларускіх пісьменнікаў, адрасаванымі Аляксандру Аўчарэнку. Хто быў сярод яго

У гэты дзень у Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы адбудзецца агульнагарадскі ўрачысты вечар, прысвечаны юбіляру. Рады будзем бачыць Вас на гэтай урачыстасці...»

Ёсць і такі ліст ад народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна, але без даты: «Дарагі Аляксандр Іванавіч! Ад усяго сэрца жадаю, каб год, у які мы ўваходзім, быў для цябе плённым і шчаслівым.

руская проза» ў часопісе «Наш сучасны» — дванаццаты нумар за 1970 год. Тады ў полі зроку крытыка аказаўся раман «Снежныя зімы».

Іван Навуменка звяртаўся да Аляксандра Аўчарэнкі ў той час, калі Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі рыхтаваў дзесяцітомны Збор твораў народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа. Сапраўды, у архіве маскоўскага даследчыка захоўвалася некаторая эпістэлярыя ад Мележа. А яшчэ — кнігі з аўтаграфамі, агульны здымак. На фатаграфічнай выяве: Аўчарэнка, Мележ і Навуменка. На зваротным баку — цёплы і крышачку іранічны надпіс Івана Паўлавіча: «Аляксандр Іванавіч, бачыце, як засяроджана слухае Вас І. Мележ і як расуча ён настроены. Пра што гаворыць гэты расучы выгляд, чым ён «пагражае»? Вось загадка?

На памяць пра сустрэчу ў Мінску. Да новых сустрэч! І. Мележ. 13. 10. 73. Мінск». З аўтаграфамі ў сямейным архіве Аўчарэнкаў — раман І. Мележа «Мінскі напрамак».

Свае кнігі дарылі Аляксандру Аўчарэнку і Івану Чыгрынаў (мінскае выданне «Плачу перапёлкі» ў перакладзе на рускую мову; і кніга, і аўтаграф — з 1975 года), і Анатоль Кудравец («Сачыненне на вольную тэму»: разам з кнігай Анатоля Паўлавіча адправіў кароткі лісток: «...Высылаю Вам даўно абяцаную кнігу. Выдавецкія валы так марудна ходзяць, а падагнаць іх не можа нават крытыка. Буду рады пачуць пра кнігу Ваша важнае слова. Усяго Вам найлепшага. Анатоль Кудравец. 5.06. 85 г.»

Лісты Івана Гаўрылавіча Чыгрынава болей разгорнутыя, у іх навідавоку жаданне падзяліцца развагамі, перажываннямі... У снежні 1978 года аўтар раманаў «Апраўданне крыві» і «Плач перапёлкі» дасылае крытыку навагодняе віншаванне... Але паспявае сказаць у паштоўцы і пра тое, што «Я Вас доўга чакаў ў Амерыцы, меркаваў, разам выступім ва <неразборл.> універсітэце. Цяпер вось, пасля трохмесячнага знаходжання там, вярнуўся дахаты. Нанюў прызвычайваюся да ўсяго ранейшага. Шкада толькі, што моцна паадстаў у пісанні. Увогуле, пісьменніцкі час, так званы «чысты», што называецца, сыходзіць у пясок і тады, калі рыхтуешся ехаць некуды, і тады, калі знаходзішся там, ну,

карэспандэнтаў? Максім Танк, Іван Шамякін, Іван Мележ, Іван Навуменка, Іван Чыгрынаў, Анатоль Кудравец, Аркадзь Савелічаў... Зірнем на рукапісныя і машынапісныя старонкі некаторых лістоў, якія ішлі з Мінска.

Іван Пятровіч Шамякін: «Дарагі Аляксандр Іванавіч! Хутка я дакрочыў да сваіх 60. З сумам набліжаюся да юбілейных урачыстасцей. Адна радасць — надзея на сустрэчу з сябрамі, з добрымі людзьмі.

Буду шчаслівы бачыць цябе на вечары і за святочным сталом. Іван Шамякін». Відавочна, што на тыя самыя ўрачыстасці афіцыйна запрашае Аўчарэнку і кіраўнік пісьменніцкага саюза Максім Танк (ліст яго датаваны 19 студзеня 1981 г.): «Паважаю Аляксандр Іванавіч! 30 студзеня 1981 года народнаму пісьменніку Беларусі, дэпутату Вярхоўнага Савета СССР, старшыні Вярхоўнага Савета БССР, члену-карэспандэнту Акадэміі навук БССР, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР Івану Пятровічу Шамякіну спаўняецца 60 гадоў.

Мне званіла А. І. Часнакова, што ты зрабіў артыкул пра мой раман. Вялікі дзякуй!

Але ў мяне яшчэ адна просьба (сквапны чалавек!): скажы, калі ласка, сваё важнае слова ў «Роман-газете». Гусеў і Пацыенка <неразборл.> што парадуюць мяне выданнем да майго юбілею, бясследна зніклі і мне невядомы лёс майго дзіцяці. Іван Шамякін». Што да артыкула, то, пэўна, размова — пра артыкул Аляксандра Аўчарэнкі «Голас памяці» (надрукаваны 28 студзеня 1981 года ў «Літаратурнай газете»). Публікацыя — як водгук на змешчаны ў «Дружбе народа» напрыканцы 1980 года раман Івана Шамякіна «Возьму твою боль». Гэты ж твор выйшаў і ў «Роман-газете», але крху пазней. І ўсё ж — у юбілейны для беларускага пісьменніка год... А. Аўчарэнка пра творчасць Івана Шамякіна пісаў і ў манаграфіі «Сучасны беларускі раман», і ў пасляслоўі да кнігі «Сэрца на далоні», якая выйшла ў перакладзе на рускую мову ў Маскве ў 1969 годзе. А яшчэ ў артыкуле «Сучасная бела-

Творчасць вядомых беларускіх літаратараў Івана Шамякіна, Івана Чыгрынава, Анатоля Кудраўца, Івана Мележа, іх паплечнікаў складалася ва ўмовы, калі ад напісанага, надрукаванага быў розгалас. Ён складваўся з розных фармаатаў. І савецкае, рускае літаратуразнаўства адгрыгвала ў гэтым працэсе істотную ролю.

Збіраючыся на бал разам з Маргарытай, не грэбуйце дрэс-кодам

«Фантастычная казка для дарослых па матывах аднайменнага рамана Міхаіла Булгакава» ў афішы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага глядача з'яўляецца тым спектаклем, які прыцягне ўвагу на пачату сезона ў верасні. Сама назва «Майстар і Маргарыта» інтрыгуе: як можна ўвасобіць гэты складаны твор у тэатры, які працуе з глядачом, чый жыццёвы і тэатральны досвед няспелы? Але тут прыйдзецца адкінуць некаторыя стэрэатыпы.

Першы пра тое, што ТЮГ — дзіцячы тэатр. Гэта не зусім так! І спачатку трэба звярнуць увагу на ўзроставае абмежаванне: пастаноўка для тых юных асоб, каму ад шаснаццаці і вышэй. То-бок, для тых, хто ўмее чытаць і здолее рабіць гэта ўдумліва, каб спасцігнуць таямніцы містычнага рамана Булгакава. А чытаць, прынамсі, пажадана. Бо ўвасобіць вялікі раман на сцэне — не самая простая задача заўсёды. Таму публіка, для якой паход у тэатр — свята, няхай развітаецца з другім стэрэатыпам: літаратурны твор і тэатральны — не адно і тое ж, мала таго, кожны рэжысёр можа прапанаваць сваё прачытанне рамана. Нездарма «Майстра і Маргарыту» даволі часта бяруцца ўвасабляць у тэатры з таго самага моманту, як упершыню ў СССР сваю пастаноўку прапанаваў славуці Юрый Любімаў — яна прайшла выбухава ў Маскоўскім тэатры на Таганцы і стала эталонам рэжысёрскага прачытання рамана з пункту гледжання спалучэння зместу і формы. Але былі і іншыя варыянты, і нават у Мінску ставілі Булгакава. Мне, напрыклад, давалося бачыць дагэтуль некалькі «Майстроў і Маргарыт», і кожны раз гэта быў іншы спектакль.

Напэўна, таму, што кожны Булгакава ўспрымае па-свойму: раман шматазручневы, ужо хаця б таму, што ахоплівае некалькі эпох, зямны і тонкі свет ісавання чалавека і яго духу, паказвае людскую мітусню і страсці, сярод каторых і каханне, якое людзі звычайна схільны рамантызаваць. Таму пра ажыццяўленні пастаноўкі заўсёды ёсць выбар, на чым зрабіць акцэнт. Тое ж і ў нашым ТЮГу — тут тым больш прыйшлося выбіраць з некалькіх сюжэтных ліній, каб у выніку пакінуць менавіта рамантычную гісторыю адносінаў Майстра і Маргарыты: як для юных глядачоў.

Пастаноўку ажыццявіла Таццяна Самбук, запрошаная ў якасці рэжысёра разам з кампазітарам Дар'яй Гарбузняк з Масквы. У іх наладжана супрацоўніцтва з Верай Паляковай-Макей, якая цяпер з'яўляецца дырэктарам ТЮГа. «Майстар і Маргарыту» яна захацела бачыць у тэатры зусім невыпадкова і прызналася: адчувае, што гатова да ролі Маргарыты, перажыўшы асабісты боль і страту каханага чалавека. Менавіта яна і ўвасабляе на сцэне Маргарыту — а ў дадзенай

Палякова-Макей даўно супрацоўнічае з праектам «ТрыТфармаТ» (Таварыства Тэатральных Працаюлікаў), які вылучаецца спробамі працаваць з класікай нетрывіяльным чынам.

Так і тут, вельмі нетрывіяльна: ад Булгакава засталася ўсяго адна лінія — каханьня, дзеля чаго пастаралася Таццяна Самбук, якая сама стварала інсцэніроўку. Зусім маладая дзяўчына, напэўна, робіць адпаведна разуменню пажаданняў свайго пакалення, акрамя таго, улічвала фармат і запыт з боку тэатра. Але містычны дух, закладзены Булгакавым, немагчыма абысці. І героі — носьбіты гэтага духу ў спектаклі.

Дзеянне спачатку адбываецца нібыта па-за часам і прасторай, нейкі абстрактны свет для дваіх. Таму і сцэнаграфічнае рашэнне (мастак Дар'я Волкава) адпаведнае — гэта Сусвет творчага чалавека, дзе пануюць літары, словы, радкі. І яшчэ ў ім ёсць кніга Майстра, якую ён стварыў дзякуючы каханай: цёмная дошка прасторы, спісаная белай крэйдай (кнігі жывуць не толькі ў матэрыяльным надрукаваным выглядзе, яны каштоўныя найперш сэнсам). Яркім акцэнтам у гэтай прасторы становяцца жоўтыя мімозы, якія несла Маргарыта пры першай сустрэчы з Майстрам. Сімвалічна, бо мімоза — увасабленне сонца і святла. Але букет апынаецца

на зямлі — надта трывожнымі падаюцца кветкі Майстру... На яго ролі прызначаны два артысты — Сяргей Лапаніцын і Генадзь Гаранскі, — у якіх задача не толькі драматычнага ўвасаблення героя, ёсць і дадатковая нагрузка. Лінія Майстра і Маргарыты развіваецца паводле Булгакава — крыху запаволена спачатку, калі ідзе расповед пра іх знаёмства. Але каб глядач не засумаваў, у дзёну ўрываецца музыка: Майстар спявае! Нечакана... Але ж чаму і не?

«Музычныя паўзы» ў гэтым спектаклі дапамагаюць перабіць манатоннасць рытму, закладзенага напачатку. Але не толькі яны. Некаторыя рэжысёрскія знаходкі (ці амаль трукі) таксама робяць сваю справу для ашаламляльнага эфекту, які ўравае публіку. Не, ну чаго ж, Булгакаў сам адкрыў для гэтага браму, прыдумаўшы фантамагарычныя сцэны і героіў нечалавечага свету — нячыстая сілы. Маргарыта ўсведамляе, з якой сілай звязалася. Воланд і яго світа здаюцца мільнымі і цікавымі — ці не так дзейнічаюць спакусы ў чалавечым свеце? Можна быць, нездарма ў спектаклі, які збольшага ідзе ў абстрактным вымярэнні, гэтыя героі паказаны ў больш рэальным антуражы, падобным на кватэру, пазбаўленую жыльцоў (хоць канцэптуальна яно тут магло б быць інакш)? Так і хочацца сказаць: людзі, будзьце пільныя, яны побач!.. Булгакаў праз гэтых героіў імкнецца паказаць пэўны кантэксст, які бачыў і адчуваў. Тут яго няма, але вельмі хочацца зразумець, што стаіць за справамі Воланда — а ён жа таксама вечны і толькі чакае, дзе правесці свой чарговы бал...

Некаторыя рэжысёры раней рабілі стаўку на эфектнае шоу Воланда, пераносіўшы дзеянне ў залу, а ў нас (паколькі трэба працаваць на іншую лінію) «ваў-эфект» дасягаецца праз палёт Маргарыты над

горадам. Белы халат развіваецца над цёмным светам, а яна нібыта лунае над аблокамі — рашучая, гатовая на ўсё дзеля сваёй мэты, перамагае час, прастору ды законы гравітацыі, каб дасягнуць сваёй мэты. Гэта на самрэх прыгожа і захапляльна.

Але кульмінацый становіцца жудасная чорная каранацыя Маргарыты (ох, магільны холад ідзе па скуры ад гэтай сцэны) і бал у Воланда. Вось нашошта вам спатрэбіцца чорныя строі пры паходзе ў тэатр: на гэты бал запрошаны ўсе! Усе павінны быць гатовыя рабіць справядачу за сваё жыццё. Усе зададуць сабе пытанне: ці магу прэтэндаваць на спагаду? Ці заслугуюваю даравання?

Інтрактыў, уплечены ў канву спектакля, — з выходам у залу, з пытаннямі да тых, хто трапіць пад увагу Воланда і яго служак — Азазэла, Кароўева і Бегемота (так, яны мілыя, абаяльныя, дасціпныя, у кожнага свой характар). Запалілася святло — і ўсе як на далоні, кожны ў зале павінен быць гатовы адказаць за ўласныя ўчынкi.

Той выпадак, калі сімвалізм і містыцызм Булгакава падмацоўваюцца рэжысёрскімі метафарамі. І адчуваецца імкненне стварыць «варушняк»: акрамя Майстра, спявае яшчэ Азазэла. Але гэта нумар пра філасофію, дабро і зло на зямлі. Праекцыя хронікі на белы экран сцэны паказвае нам усю боль зямлі з трагедыямі, якія чыняць і перажываюць людзі: удары стыхій, ад якіх немагчыма ўратавацца, жудасныя выбухі, войны, разбурэнні і заспуценне... Як і апісана ў Бібліі, да якой Булгакаў звяртаўся праз такіх героіў, як Іешуа і Панціў Пілат: варыянт пісьменніка пасля прачытання кнігі так і хочацца параўнаць з арыгіналам. А тут гэтай часткі рамана няма наогул.

Хіба што... Воланд разумее, што канчатковы прусуд закаханым вынесе той, хто па-над зямной мітуснёй. І пасланец з іншага вымярэння прыносіць вестку: закаханыя не заслужылі раю, але разам здабываюць вечны спакой.

Напрыканцы закаханая пара спявае дуэтам: гэта спроба збалансаваць драматычны фінал (героі ж паміраюць), але гучыць тэма вечнага кахання, што надае нейкі аптымізм. Бо не трэба, каб «юны» глядач выходзіў са спектакля ў змрочным настроі. Але тое, што ён будзе выходзіць адтуль з пытаннямі — дакладна. І найперш гэтыя пытанні будуць тычыцца

самога бессмяротнага рамана, бо нішто не дазволіць паглыбіцца ў яго лепш, чым чытанне. Можна, гэта і трэба было даказаць?

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота Ганны ШАРКО

пастаноўцы гэта наогул адзіная жаночая роля (тут нават няма Гелы). Актрыса Вера Палякова-Макей і адначасова дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага глядача прызнавалася перад прэм'ерай спектакля «Майстар і Маргарыта», што ёй блізкая роля галоўнай герані рамана Міхаіла Булгакава. Гэта моцная жанчына, якая страціла каханага чалавека і гатова пайсці на ўсё (нават на змову з д'яблам), каб вярнуць яго і быць разам. Паказ гэтага спектакля ў тэатры збіраюцца прымержаваць да юбілею актрысы, які яна адзначыць, у кастрычніку — да таго часу спектакль якраз будзе «абкатаны», а ў акцёрскім складзе ўсё будзе сыграны і адпрацавана. Таму «Майстар і Маргарыта» падыдзе для акцёрскага бенефісу. Усё прадумана: Вера

Адлюстраванне эмоцый у колеры

Творчыя дынастыі — з’ява не такая і рэдкая. Назіраецца яна ў розных сферах: у літаратуры, тэатры, выяўленчым мастацтве, культуры ў цэлым. Часам бывае і так, што людзі, якія знаходзяцца ў сваяцкіх адносінах, розняцца сваімі захапленнямі. З адной сям’і выходзяць, напрыклад, акцёр і празаік. Ці, напрыклад, бацька — празаік, а сын — паэт. Але могуць быць і два мастакі, якія надта розняцца сваёй манерай пісьма.

Рэальнасць і «начныя прывіды»

У маленстве ці не сам Усявышні падказваў Міхасю Будаеву: «Бярыся, хлопца, маляваць. Абаязкова атрымаецца». Ва ўсякім разе нейкі ўнутраны імпульс у неабходнасці гэтага спрацоўваў. Як не з’явіцца яму было, калі перад вачыма пастаянна паўставаў прыклад яго старэйшага брата Рышарда Мая. Ён за Міхася быў старэйшы на 13 гадоў. У жыцці такая розніца ва ўзросце шмат значыць. Хай сабе і не такі яшчэ невялікі вопыт — заўсёды добрая падказка. «Калі прыязджаў, — успамінае ён, — і пачынаў рабіць накіды, то даваў мне алоўкі, і я спрабаваў».

Міхась Будаеві.

Гэтае жаданне правяціць сябе творча — безумоўна, такое паняцце для яго тады не існавала, проста хацелася, каб і ў самога штосьці атрымалася — працяўлялася і па іншай прычыне. Як цяпер любяць казаць, на генным узроўні. Родны брат яго маці (нарадзіўся Міхась Будаеві 31 студзеня 1949 года ў вёсцы Влікі Карацк Клецкага раёна) таксама быў неабякавы да выяўленчага мастацтва, пісаў карціны.

А дзед, каваль па прафесіі, не толькі рабіў тое, без чаго на сяле не абсыціся. З-пад яго ўмельных рук з’яўляліся чынікі, падсвечнікі... Ды не звычайныя. Каб вады скіпячылі ці свечку паставіць. А сапраўдны творцы мастацтва. Якім вялікім майстрам у сваёй справе з’яўляўся, сведчыць тое, што зрабіў для сваёй сястры прэсцёнак з намагамай. Хіба пасля ўсяго гэтага Міхась мог не марыць стаць мастаком? А спачатку хацелася паслаць свае малюнкi ў дзіцячыя газеты «Зорька», «Пионерская правда».

Гэтых жаданняў павольшала, калі па пераездзе ў Мінск наведаў заняткі ў мастацкай студыі пры Палацы прафсаюзаў. Сёння Міхась Будаеві — адзін з найбольш вядомых беларускіх партрэтаў. Цяга да гэтага жанру — таксама з юных гадоў. Рыхтуючыся да лепшага авалодвання ім, вывучаў анатомію. Спяняючыся каля лостэрка, узіраўся ў сябе і маляваў аўтапартрэт. Калі ж паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча, добрымі дарадцамі для яго сталі выкладчыкі. Асабліва ўдачным застаўся Юрыю Выхадцаву, які выкладаў малюнак.

Далейшы шлях у авалодванні прафесійнымі навыкамі — Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут, цяперашня Беларуская акадэмія мастацтваў.

Што з выкладчыкамі пашанцавала — мала сказаць. У гэтай вышэйшай навучальнай установе заўсёды былі вопытныя педагогі, найчасцей самі прафесіяналы высокага класа. Немалаважна і тое, што і студэнт Міхась Будаеві належаў да тых, хто, маючы творчыя задаткі, разумее, што чагосьці значнага можна дасягнуць пры ўмове спалучэння тэорыі з практыкай прызнаных майстроў. З удзячнасцю згадвае Аляксандра Шэверова, які некалі вучыўся ў Андрэя Ганчарова, а той з’яўляўся вучнем самога Уладзіміра Фаворскага. Як бы ланцужок атрымліваўся: Будаеві — Ганчароў — Фаворскі. Сціплы па характары, сам пра гэта наўрад ці думаў, але на самай справе атрымліваўся так. Мастацкія прынцыпы Уладзіміра Фаворскага, чаго не адмаўляе, змянілі яго светапогляд.

Стараўся не прамінаць і выставак. Што ў Мінску — само сабой зразумела. Аднак рэгулярна з сябрамі наведваўся і ў Маскву, а ў Вільнюс — ці не штомесяц. І на выстаўкі хадзілі, і ў музеі. І, вядома ж, былі пастаянныя выезды на эцюды. Не проста на прыроду, а ў мясціны знакамітыя — Вязынка, Мір... Канчаткова яго далейшы творчы лёс вызначыў, бадай, Васіль Шаранговіч. Васіль Фаміч падказаў яму тэму дыпломнай работы «Сучасныя беларускія пісьменнікі». Меліся на ўвазе Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч, Пімен Панчанка, Ніл Гілевіч, Янка Брыль.

Увасабленне іх на палатне стала для яго і ўваходам у сапраўдную беларускую літаратуру. Пазней былі і іншыя партрэты: Андрэя Макаёнка, Алесь Разанава, Югеніі Янішчыц, Аляксея Дударова... Мастак-рэаліст, увасабляючы, напрыклад, воблік Разанава — «Палёт праз іміглістую бездзюну часу», — парухнуў свой прынцып. Тое, што атрымалася, паэту вельмі спадабалася. Убачыўшы партрэт на выстаўцы, паказаў на яго, а пасля на сябе, значычышы, што яшчэ трэба разабрацца, дзе лепш ён бачыцца.

Магчыма, і не абышлося без жартаў. Толькі недарма кажучы, што ў кожным жарце ёсць ісціна. Міхась Будаеві аформіў і кнігі многіх беларускіх пісьменнікаў. Аб якасці гэтай работы сведчыць тое, яна двойчы адзначана дыпламамі на рэспубліканскіх конкурсах. Як і бацьку дзеці, усе гэтыя работы яму дарагія. І ўсё ж найбольш запомнілася афармленне кнігі вершаў Ніла Гілевіча «Святлынь», што паклала пачатак яго працы ў гэтым кірунку. Ды і па іншай прычыне. Да кнігі паэзіі ў яго асабістае стаўленне. Параўноўвае гэта з... музыкай. Сказана дакладна. Бо паэзія, як і музыка, абуджае ў душы самыя светлыя думкі і пэмкненні. Ён сам — своеасаблівы паэт. Такі, які глядзіць на свет і людзей толькі прызваў.

У гэтым упэўніліся і студэнты, якія вучыліся ў яго на кафедрах малюнка тэатральна-мастацкага інстытута. Асобны і самі сталі вядомымі мастакамі: Міхась Баразна, Пётр Багданаў, Андрэй Шалюта. Два гады жыў і працаваў у Германіі. Толькі... «воздух Родины, он особенный...». Таму і не застаўся ў гэтай краіне. Аднак знаходжанне марна не прайшло. Захапіўся пейзажам. Пісаў нямецкі, па вяртанні — родныя, беларускія.

Гэта, безумоўна, не здрада жанру партрэта. Які і тое, што пацягнула на абстрактнае мастацтва. Яркі талент заўсёды прагне чагосьці новага. У апошнім выпадку даў аб сабе знаць і трагічны выпадак. У аўтамабільнай катастрофе цудам застаўся жывы. Пасля сілаша, які лячыў у машыне ў ювент. Калі, здавалася, ужо ніякага ўратавання,

дапамаглі святых, і палёт спыніўся. Гэты сон і падказаў серыю «Начныя прывіды» з 25 метровых работ. Яна, за выключэннем адной работы, набытай Музеем сучаснага выяўленчага мастацтва, «паехала» ў ЗША.

У Рышарда Мая — свой май

Фота Кастуся Дробова.

Рышард Май.

Рышард Антонавіч Май — мастак, дызайнер. Нарадзіўся 5 ліпеня 1936 года ў вёсцы Сіняўка, таксама на Ключчыне. Тое, што ў яго з Міхасём розныя імя па бацьку, ды і месцы нараджэння не супадаюць, тлумачыцца проста. Рышард рана застаўся сіратой, а маці другі раз выйшла замуж. Аднолькавае тое, што браты — выпускнікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Толькі Будаеві скончыў яго ў 1982 годзе, а Май — яшчэ ў 1971-м. Абодва на гэты час з’яўляліся ўжо доволі сталымі людзьмі. Аднаму было 33 гады, другому — 35. Але і рознасць істотная. Міхась, перш чым стаць студэнтам, паспеў пазаймацца ў мастацкай студыі, скончыць вучылішча, а Рышард...

Калі б хто-небудзь напісаў мастацкую біяграфію пра яго юнацтва, найцікавейшае чытво атрымалася б. З прыгодніцкімі элементамі, з экстрэмальнымі выпадкамі, з сітуацыямі, калі мяжа паміж жыццём і смерцю такая тонкая, што дастаткова аднаго непрадуманага руху, каб не толькі той, каго ўзяўся ратаваць, загінуў. Ды самога гэтакі ж лёс напачатку можа.

Штосьці фантазіраваць не трэба, бо ўсё гэта ў жыцці Рышарда Мая з’яўлялася рэальнасцю ажно 25 гадоў. Столькі часу ён працаваў прафесійным вадалазам-ратавальнікам. Дзякуючы яму паўтара дзясятка тапельдуў засталіся жывыя. Былі, вядома, і выпадкі, калі перад вадой аказваўся бясплыны. Прычыны розныя: ці позна зварталіся па дапамогу, ці нехта з бедакоў ужо знаходзіўся на дне... Спачатку надта балюча ўспрымаў гэта. Але калі трагічны рахунак налічваў ужо 170 паганулых, ставіўся да ўсяго больш спакойна. Як той урач, які не заўсёды перамагае ў падымку са смерцю.

Надта неардынарная біяграфія і ў Рышарда Мая-творцы. Праўда, надзвычайны прыгод у ёй няма. На шчасце, адсутнічаюць і сітуацыі, калі знаходзіўся на валасок ад смерці. Толькі адметнасць яшчэ тая! Рэдка знойдзеш мастака, які б не хацеў уступіць у Саюз мастакоў Беларусі. Мала і тых, хто катэгарычна супраць уваходу у якое-небудзь творчае аб’яднанне. А колькі ахвотных наладзіць уласную прафесійную выстаўку! Ды і трапіць на тэматычныя ці прывесечныя нейкім юбілеям. Выстаўка побач з самымі выдатнымі творцамі

не толькі ганарова, але і магчыма самаму «засваіцца». Іншыя любяць захады гатовы для гэтага прыняць. А Рышард Антонавіч да ўсяго ставіцца спакойна. У той жа час яго карціны знаходзяцца ў фондах *Zimmerly Art Museum* (ЗША), прыватных калекцыях Беларусі, Польшчы, Галандыі, Германіі, Аўстрыі, Францыі, Ізраіля, ЗША, Тайваня... Паколькі скончыў аддзяленне прамысловага дызайну, з’яўляецца і аўтарам больш як 300 зарэгістраваных і сертыфікаваных таварных знакаў.

Працаздольнасць у яго такая, што па-добраму зайздросціш. Бывалі часы, калі пісаў дзве-тры карціны ў дзень. І гэта не той паток, калі асабліва не думаецца над мастацкімі вартасцямі зробленага. Чым яго творы адметныя, дакладна прыкмеціла мастацтвазнаўца Надзея Усава: «[...] любіць квадратныя фарматы: яго карціны можна на круціць, як спірытычныя столікі, бачыць 4 розныя станы. Яго жывапіс не толькі эмацыянальны выкід, але і гульня — з колерам, рытмам, выпадковасцямі фактуры. Усё працуе на асацыятыўнасць, нараджае хімеры ўяўлення. Невыпадкава ён адчувае цяжкасць з назвай сваіх работ: карціны яго шматзначныя, замешаны на падсвядомым, падтэксе, рэдка — на рэальным уражанні. Яны — адлюстраванне эмоцый у колеры, рэдка — звернуты да абуджэння пачуццяў гледача. У яго карціны трэба ўзірацца, слухацца. Гэта няпроста, калі гаворка ідзе аб нефігуратыўным жывапісе».

Па прызнанні самога Рышарда Антонавіча, «яны — вытворныя яго настрою». Таму і з’яўляюцца ў яго, прадоўжу цытаванне Надзеі Усавой, «іерогліфы, каларовыя зрэзы, імгненнага ўнутранага свету, яркія, складаныя, лірычныя, змрочныя, трывожныя, невыразныя, пяхчотныя — бясконцыя каралі застылых у колеры эмоцый — крыкаў ці шэптаў, разваг, радасцей і прадчуванняў».

Так і напрошваецца параўнанне: у Рышарда Мая — свой май. Калі мець на ўвазе адметнасць таго, што ён малюе. Гэта таксама вясна. Аднак своеасабліва. Фарбы яе могуць з’явіцца толькі дзякуючы звышадметнасці творчага мыслення, той вобразнасці, што дадзена аднаму яму. Іншыя на гэта не здатныя. Ды і дзве-тры карціны ў дзень, несумненна, ці не для ўсіх мастакоў — завоблачная мара. А Рышард Май калі нікалі ў скрусе прамаўляў: «Мала працую». Меў на ўвазе, што і на большае здатны. Ды і прычыну называў, чаму такая «маруднасць»: «Дзеці збіраюць да 70 працэнтаў энергіі, на сябе не хапае». Ім аддаў 41 год свайго жыцця, выхоўваючы пакаленне за пакаленнем. Было і так, што некаторыя з тых, хто вучыўся ў яго, стаўшы дарослым, ужо прыводзілі сваіх дзяцей.

Пачатак быў пакладзены ў 1978 годзе, калі стварыў дзіцячы мастацкі аматарскі калектыў, які ўвайшоў у гісторыю як «Студыя Рышарда Мая». Ей, калі набыла вядомасць, было прысвоена званне «Народная», пазней стала «Узорнай». Неаднаразова з’яўлялася дыпламантам і прызёрам міжнародных конкурсаў дзіцячай творчасці.

Увесь час падыход яго да выхавання заставаўся нязменным: кожнаму, хто прыйшоў у студыю, даваў магчымаць яго мага лепш самаразлівацца. А гэта дзеці ва ўзросце ад двух гадоў і старэй. У час заняткаў яны маглі рабіць што заўгодна, каб толькі гэта не перахаджала іншым маляваць. Такі падыход у выхаванні юных мастакоў падабаўся не ўсім, але, як засведчылі вынікі, ён плённы.

Развітаўся са студыяй толькі ў 2019 годзе. А 30 работ юных мастакоў падарыў Музею гісторыі Ключчыны.

Леанід ЮРЧЫК

Палац Пацёмкіна. Крыжав.

Блакітная крыніца. Слаўгарад.

Фэстываль. Радамля.

Край магутнага льва і сівога Дняпра

Адкрыць для сябе сваю радзіму, якая значна шырэйшая за межы вашага горада ці пасёлка, можна самым прыемным спосабам — праз вандраванні. Беларусь — невялікая еўрапейская краіна са старажытнай гісторыяй і багатымі традыцыямі, цудоўнай прыродай і дзіўнай архітэктурай, якая па культурнай і гістарычнай каштоўнасці не саступае сусветным шэдэўрам. Найбольш значныя аб'екты апісаны ва ўсіх даведніках, і турысты выбіраюць менавіта іх.

Але ў Беларусі шмат цікавых і не менш прывабных месцаў, пра якія ведаюць нямногія. Яны здольныя здзівіць нават спрактыкаванага вандроўцу.

Магілёўская абласная бібліятэка збірае інфармацыю пра найбольш цікавыя месцы рэгіёна і на іх аснове стварае паўнатэкставыя базы даных, якія знаёмяць гасцей з турыстычным патэнцыялам Магілёўшчыны. Рэсурсы размешчаны на сайце абласной бібліятэкі і ўсіх публічных бібліятэк Магілёўскай вобласці.

Краязнаўчая база даных «Турыстычная карта Магілёўшчыны» прадстаўляе ўнікальны ў геаграфічных, гістарычных і культурных адносінах усходні рэгіён Беларусі: населеныя пункты з найбагацейшай гісторыяй,

Рыцарскі фэст. Мсціслаў.

помнікі ваеннай гісторыі і радавыя сядзібы, старажытныя манастыры і храмы, музеі і этнаграфічныя вёскі, маляўнічыя прыродныя ландшафты, чым жыхары Магілёўшчыны бяскожна ганарыцца і жадаюць прадманастраваць сваім гасцям.

Архітэктурная спадчына ўсходняй Беларусі, безумоўна, варта ўвагі падарожнікаў: ансамбль Свята-Мікольскага манастыра XVII ст. у Магілёве, Бабруйская крэпасць XIX ст., Ратуша XVIII ст. у Шклове. Асабліва цікавае выклікае велічны палацава-паркавы комплекс у аграгарадку Жылічы Кіраўскага раёна, поўнацэнна адрэстаўраваны да 2023 года. Гэта адзіны стопакаёвы палац на беларускіх землях, які па сваёй прыгажосці і маштабе не саступаў Нясвіжскай рэзідэнцыі Радзівілаў. Спадчыну старажытнага роду Булгакаў прадстаўляе база даных «Жыліцкі Версаль», пасля знаёмства з якой вы абавязкова захочаце пабыць у палацы.

Немагчыма абйсці ўвагай палац князя Пацёмкіна ў Крыжаве, студэнцкі гарадок Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках, узведзены ў 40-я гады XIX ст. пад кіраўніцтвам італьянскага архітэктара Анджэла Кампіні, выбітны помнік духоўнасці XIV ст. — Пустыні Свята-Успенскі мужчынскі манастыр у Мсціславе...

Імкліва набывае папулярнасць экалагічны турызм, а на Магілёўшчыне ёсць унікальныя помнікі прыроды і культурна-этнаграфічныя тэрыторыі: Трафімава

крыніца, размешчаная на малой радзіме Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь недалёка ад аграгарадка Александрыя Шклоўскага раёна, найстарэйшы батанічны сад і дэндрарыт Еўропы, закладзены ў Горках у 1849 годзе мастаком і архітэктарам Анджэла Кампіні, самая буйная крыніца Беларусі — Блакітная крыніца ў Слаўгарадскім раёне, масавае паломніцтва да якой адбываецца на Мядовы Спас — 14 жніўня. Тысячы людзей з усіх куткоў Беларусі і Расіі жадаюць апрабаваць на сабе цудоўную сілу святой вады і гэтага жыватворнага месца.

У міжрэччы Ольсы і Друці на тэрыторыі Клічаўскага і Бялыніцкага раёнаў размешчаны заказнік «Астравы Дулебы». Гэта ўнікальнае месца для Еўропы, дзе на тэрыторыі ў 26 600 гектараў прырода захавалася ў першаходным выглядзе!

У гады Вялікай Айчыннай вайны тут базіраваліся Магілёўскі падпольны абкам партыі Беларусі, штаб ваенна-аператыўнай групы партызанскіх злучэнняў. У вёсцы Усакіна створаны мемарыяльны комплекс, які ў жніўні 2021 года адкрылі пасля маштабнай рэканструкцыі.

Магілёўшчыну неафіцыйна называюць фэстывальнай. У кожным раёне распрацаваны ўласныя культурныя брэндзі: музычныя і тэатральныя форумы, фестывалі народнай культуры, старажытных рамёстваў і нацыянальнай кухні, велікасвяцкія балі і рыцарскія турніры, незвычайныя экалагічныя святы.

На беразе Чыгрынскага вадасховішча ў Быхаўскім раёне традыцыйна ў ліпені праводзіцца міжнароднае музычна-спартыўнае свята «Вялікая бард-рыбалка», куды прыязджаюць вядомыя аўтары і выканаўцы, аматары рыбнай лоўлі, лані і актыўнага адпачынку з Беларусі і Расіі.

У старажытным Мсціславе, які называюць беларускім Суздалем, арганізоўваецца свята сярэднявечнай культуры «Рыцарскі фэст» — увасабленне старажытнасці і традыцый рыцарства на тэрыторыі Беларусі. У аграгарадку Радамля Чавускага раёна на месцы паселішча славянскага племя радзімічаў штогод праводзіцца аўтэнтычны этнафэстываль «У гасці да радзімічаў». Яркім відовішчам свята з'яўляецца тэатралізаваная праграма, дзе прадстаўляецца побыт радзімічаў IX стагоддзя з песнямі, карагодамі, здабычай жывога агню, стральбой з лука, рэканструкцыямі старажытных абрадаў.

У якасці дадатку да «Турыстычнай карты Магілёўшчыны» створаны цыкл відэаролікаў: «Храм Казанскай іконы Божай Маці ў Баркалабаве», «Замкавая гара — гарадзішча ў Мсціславе», «Пакуце — зямля шапавалаў», «Крыжэйскі канек», «Александрыя збірае сяброў», «Боркі: месца памяці і смутку», якія размешчаны на YouTube-канале бібліятэкі. Рэсурс дапоўнены фатаграфіямі і каардынатамі размяшчэння аб'екта на Яндекс-карце.

Праект «Малая радзіма. Вёсачкі з вялікай гісторыяй» знаёміць з той матэрыяльнай і духоўнай спадчынай, якую нам пакінулі продкі ў сельскіх населеных пунктах Магілёўшчыны, якія наўрад ці ўвойдуць у асноўныя турыстычныя маршруты, але, безумоўна, будуць цікавымі.

Напрыклад, у некалі вялікай вёсцы Выдранка Краснапольскага раёна дзейнічае ўнікальны праваслаўны храм — царква Дзмітрыя Растоўскага, пабудаваная без адзінага цвіка. Праектаваў храм архітэктар

Помнік агурку. Шклоў.

Барталамея Растрэлі — аўтар архітэктурнага ансамбля Смольнага манастыра і Зімяна палаца ў Пецярбургу. Цікава, што ў 1986 годзе прыхаджане заўважылі на вобразе прападобнага Серафіма Сароўскага светлую пляму, якая нагадвала клубісты дым, і палічылі гэта дрэнным знакам. У хуткім часе здарылася трагедыя на Чарнобыльскай АЭС. Вакол Выдранкі ўтварылася зона адсялення, хаця сама вёска не так моцна пацярпела, там да гэтага часу жыве больш за 40 сем'яў.

Усё большую папулярнасць набывае гастронамічны турызм. Знаёміцца са стравамі народнай кухні, спосабамі і прыёмам іх прыгатавання, народным стольным этыкетам становіцца важнай часткай праграмы знаходжання замежных турыстаў у нашай краіне і жыхароў Беларусі ў іншым рэгіёне. З кулінарнымі традыцыямі Магілёўскай вобласці знаёміць база даных «Гастронамічны турызм». Напрыклад, з раздзела «Кулінарныя фестывалі. Гастрэфэсты» можна даведацца, што ў Шклове — агурочнай сталіцы Беларусі — амаль дваццаць гадоў запар у жніўні праводзіцца рэгіянальнае «Свята агурка». У горадзе нават устаноўлена бронзавая скульптурная кампазіцыя «Агурок» — своеасаблівы талісман горада. Каб забяспечыць сабе фінансавы дабрабыт, дастаткова пацёрці кішэню агурка.

У базе даных «Гастронамічны турызм» прадстаўлены кулінарныя брэндзі, аўтэнтчныя рэцэпты страў кожнага рэгіёна Магілёўскай вобласці, а таксама літаратурная гастронамія: стравы нацыянальнай кухні і старадаўнія рэцэпты іх прыгатавання, зафіксаваныя ў творах мастацкай літаратуры.

Партызанскі лагер. Усакіна.

Адзін з самых важных набыткаў, які ёсць у кожнага чалавека, — успаміны. Мы самі ствараем моманты, з якіх складаецца наша жыццё. Падарожжы робяць яго цікавым і насычаным, даюць магчымасць адысці ад паўсядзённай рутыны, убачыць унікальныя мясціны, архітэктурныя і прыродныя помнікі, лепш даведацца пра гісторыю, культуру рэгіёна і краіны, атрымаць яркія эмоцыі і новыя ўражанні. Виртуальныя праекты Магілёўскай абласной бібліятэкі раскрываюць для вас турыстычны патэнцыял Магілёўшчыны, дапамогуць вызначыцца з маршрутам, з карысцю правесці вольны час і атрымаць асалоду ад падарожжаў.

Сардэчна запрашаем на Магілёўшчыну!
Галіна ДЗЯТЛАВА,
галоўны бібліятэкар Магілёўскай абласной бібліятэкі
Фота даслана аўтарам

Маляўнічым штрыхом

Уладзімір УРОДНІЧ:

«Мая мэта — выказаць адданасць Радзіме»

Уладзімір Уродніч працягвае актыўна працаваць і цікавіцца мастацкімі працэсамі краіны. Дзверы яго майстэрні заўсёды адчынены для зацікаўленых і ўважлівых суразмоўцаў. Са знакамітым жывапісцам, заслужаным дзеячам мастацтваў пагутарылі пра мінулае і надзённае.

— Ваша ўвага заўсёды сканцэнтравана на мінулым. Што там трывае?

— Пад «прымусам» настальгіі мы часта прыгадваем з'явы і падзеі, якія сфарміравалі пачуцці да малой радзімы. Мне ўспамінаюцца сталінскія дарогі — праз Малыя Арлы, Вялікія Арлы, Лядзечы... Паабалпал гэтых шляхоў раслі прыгожыя клёны, таполі, каштаны, што радалі вока. На жаль, дрэвы, як і людзі, маюць сваю працягласць жыцця. Шкадую, што сучаснікам яны былі не даспадобы. А мо іх знішчэнне было неабходнацю...

— Якой успамінаецца малая радзіма вашага дзяцінства?

— Спачатку сям'я жыла на хутары Лучкі — гэта некалькі добраўпарадкаваных дамоў. Наша хага стаяла на беразе ракі Вяліца, маляўнічае месца... Дагтуль многія краявіды і сюжэты па ўспамінах адлюстроўваю на палотнах. Балюча, шчымыя — болей кранальнай тэмы па жыцці не сустрачаю. А ўжо пазней, у пачатку 1950-х, праводзілі электрыфікацыю і далучалі хутары да Вялікіх Арлоў. Вёска месціцца паміж Гарыню і Прыпяццю. Мне пашчасціла адчуваць пляск хваляў дзюво рэк. У пасляваенныя вёсны абедзве разліваліся так, што нагадвалі мора...

Дарэчы, я меў мянушку па дзедавай — Уладзік Імшукіў. Адкуль яна ўзялася, ужо і не прыгадваю. Вядома, мянушкі былі больш запамінальныя сярод вясцоўцаў.

— Калі Уладзік Імшукіў вызначыў, што будзе мастаком, як вырашыў? мунументалістам ці станкавістам?

— Здаваў экзамены на аддзяленне манументальнага жывапісу. Маці засум-

нявалася, але давёў, што грошай браць у яе ўжо не буду: збіраюся працаваць і вучыцца на вячэрнім аддзяленні. Сталася так, што Павел Масленікаў, паглядзеўшы маю дыпломную работу, пахваліў і ўзяў у інстытут. Але залічылі мяне на станковы жывапіс!

— Чым запомніліся гады студэнцтва? Здаецца, менавіта той перыяд вызначыў, як пойдзе жыццё...

— Шмат займаўся валеіболам. А ў 1963 годзе атрымаў павестку. Вялікай радасці не было — вучыцца ў тэатральна-мастацкім інстытуце і развівацца як мастак было майё марай. Як ні прасіўся ў дэкана Паўла Любамудрава, той нічым не мог дапамагчы. А ваенкам сядзіць і кажа: «Мы ў гэтым годзе прызываем 105 працэнтаў!» За тры дні да арміі я з Вольгай Барысаўнай, з якой увосені адсыткіем 60 гадоў, як жывём разам, распісаліся. Яна сказала: «Калі не зараз, то ты мяне больш ніколі не ўбачыш».

— Вы належыце да пакалення мастакоў, якіх выхоўвалі і вучылі па-іншаму. Як адчуваеце гэта?

— Так, гэта сёння ёсць гурткі, існуе магчымасць развівацца. Мы ж былі звычайныя вясковыя хлапчухі, не знаёмія з прагрэсам, з тымі магчымасцямі, якімі валодаў гарадскі дзеці. Незадоўга да смерці мастак і мой сябар Уладзімір Гардзеенка казаў: «Ведаеш, адчуваю сябе з адставаннем гадоў на 20». Адказаў: «Таксама адчуваю той дыстанцыйны недахоп. Імкнусь даганяць».

— Натуральна, час не чакае.

— Мне трэба спячацца. Хоцання пэўнага зместу, але ўяўленне — адно, а тэхнічныя магчымасці рукі — зусім іншае. Ёсць адна, другая задума... Напрыклад, зрабіў эскіз «Белы танец» — новае ў маім поглядзе на пасляваенны час. Галоўнае, што хацелася б перадаць у гэтай рабоце, — твары герояў.

— З якой прычыны не адпачаеце мінулае нават у жывапісе?

— Па-першае, я відэаюцца. Добра помню акалічэнні пасляваеннага часу, настроі

«Шляхам трывогі», 1992 г.

людзей. У шырокім сэнсе — гэта аўшанаванне подзвігу народа. Па-другое, жыццё мне само дае падказкі, звяртае маю ўвагу на надзённае. Напрыклад, калі быў у бальніцы, сустрэў цікавага чалавека, было азарыцкага вязня. Ужо зрабіў эскіз, прывесчаны тэме... Мая мэта — выказаць адданасць Радзіме. Але працаваць стаў крыху марудней. А задума і ўвабленне ідэі патрабуюць працяглага часу.

— Чаму працягваеце ствараць? Сапраўды, нават што тычыцца ваеннай тэмы, вы зрабілі шмат...

— Мне будзе вельмі балюча, калі я, сын партызана, не здолею ці не паспяю ажыццявіць важныя задумы. Заўсёды кажу, што жыць за сябе і за таго хлопца... Так, зрабіў нямыла, але не маю права спыніцца. Гэта абавязак уласнага сумлення. Так адчуваю.

— Матывы, выключныя і для вялікай савецкай літаратуры... Якія творы на тэму вайны вам бліжэйшыя, што параіце прачытаць ці перачытаць?

— Напэўна, прозу Васіля Быкава, бачу там праўду. Натуральна, асаблівы твор — «Васілій Цёркін» Аляксандра Твардоўскага. Аптымістычны, заліхвацкі, перадаць

такое — надзвычай складаная справа. Кранае творчасць Міхаіла Шолохава.

— Дарэчы, што тычыцца слова: у людзей з Палесся, са Століншчыны, — асаблівы дыялект. Вы ж размаўляеце на літаратурнай беларускай мове. Ці доўга перавучаліся?

— Асаблівай ломкі не адбывалася. Напрыканцы школьнага жыцця мы разумелі: трэба прывычаівацца да рускай мовы, бо калі яе ведаеш, з табою будучы лічыцца і прымаць як чалавека. Успамінаю: у мяне дыялект быў надзвычайны, але калі перавучыўся, некаторыя пыталіся: «Вы расіянін?» Але я шчыра ўпэўнены: роднай мовай трэба валодаць абавязкова.

— Вас вельмі непакоіць мастацкі працэс у Беларусі, на гэты конт вы выказваліся неаднаразова. Ці ёсць што дадаць?

— У выяўленчым мастацтве, як у музыцы, літаратуры, тэатры, кіно, павінны з'яўляцца вялікія творы на значную сацыяльную тэматыку. Савецкае мастацтва развівалася менавіта з ухілам на гэта, таму маем і ганарымся здабыткамі, якія ўзраслі на такім падмурку. Не сакрэт — усё патрабуе сродкаў, але тады на гэта грошай не шкадавалі — клапаціліся аб душы чалавека. Прайшоў доўгі перыяд пасля палітычна-эканамічнага злому. На жаль, разбураная практыка ўзаемаадносін дзяржавы і мастака не аднаўляецца.

— У чым бачыце асноўную праблему?

— Зразумела, адно на калірова-дынамічных, а папросту фармальных кампазіцыйных дасягнуць сур'езнага філасофскага разважання не ўдасца. А трэба ствараць раман, абгрунтаваны дзейнасцю чалавека ў пэўным часе. Маладое пакаленне не надта імкнецца ўзяць на сябе рызыку маляваць карціны, якія ў асноўным будуць аплачаны за ўласныя грошы. А час ідзе! Таму незразумела, чаму да сёння ў сістэме культуры не зацверджана праграма нашай, мастакоў, падрыхтоўкі да 80-годдзя Вялікай Перамогі. Спадзяёмся, дзяржава нас пачуе. Гутарыма Яўгена ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Жнівеньскім подыхам жыцця

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухач літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Перадача «Адным штрыхом» з вершамі беларускіх аўтараў выходзіць па буднях. У праграме «Радыесерыял» з панядзелка да пятніцы гучаць чарговыя старонкі аповесці Таісы Бондар «Час, калі нас любілі». Праграма «Літаратурная анталогія» па буднях прапануе старонкі рамана Дафны Дзюмар'е «Рэбэка». У «Радыебібліятэцы» з панядзелка да пятніцы слухайце твор Якуба Коласа «Новая зямля». Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў.

У праекце «Прачудым радком» у суботу слухайце чарговы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы праекта да 110-годдзя зборніка «Шляхам жыцця», а ў нядзелю — вершы Максіма Танка.

Змест перадачы «Радыецэатр плюс» у суботу складзе радыёспектакль «Прымакі» па аднайменнай п'есе Янкі Купалы да 110-годдзя яе напісання. Нядзельны выпуск прапануе пастаноўку «Настаўнікі» паводле аповесці Генрыха Далдзівіча. У «Дзіцячым радыёцэатры» ў выхадныя юныя слухачы пачуюць дзве часткі радыёпастаноўкі «Усміхныя прынцэса» па тэксце Уладзіміра Ягоўдзіка, шатландскую народную казку «Цень» і «Казку пра рыбака і рыбку» Аляксандра Пушкіна.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара што-тыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з кандыдатам філалагічных навук Веранікай Мандзік.

27 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Сяргея Вакара (1928—1998), беларускага скульптара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

28 жніўня — 135 гадоў з дня нараджэння Анатоля Багдановіча (1888—1969), беларускага і расійскага мовазнаўца, педагога.

28 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Міхася Пянкраты (Міхаіла Міхайлавіча; 1918—2001), беларускага паэта, празаіка.

28 жніўня 75-годдзе святкуе Таццяна Пясецкая (1948), беларускі графік, жывапісец.

28 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння Віктара Сямашкі (1948—1998), беларускага мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, графіка.

29 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Казберука (1923—2016), беларускага літаратуразнаўца, крытыка.

30 жніўня 80-гадовы юбілей святкуе Пётр Гонта (1943), беларускі плакатчыт.

31 жніўня 75-годдзе адзначае Васіль Шырко (1948), беларускі празаік, публіцыст, паэт.

У жніўні 130 гадоў таму нарадзіўся Андрэй Мрый (сапр. Шапавельч) Андрэй Антонавіч; 1893—1943), беларускі празаік.

1 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Рыгора Шарэўскага (1913—1991), беларускага піяніста, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

1 верасня — 75 гадоў з дня стварэння (1948) Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

1 верасня — у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, д. 16) на ўрок ведаў «Беларусь і я — дыялог міру і стваральнай працы», які правядзе для дзяцей Міхась Пазнякоў. Пачатак у 9:00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Віктар Гардзей, Уладзімір Ніламедаў, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукіў, Вячаслаў Нікіфароў, Мікалай Чарніцкі, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 адказны сакратар — 377-99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі; прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для мастацтва; 63852 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Друк: Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюць.

ISSN 0024-4686

